

บทที่ 2

วรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษารูปแบบการดำเนินชีวิตที่สอดคล้องตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของครูสังกัดโรงเรียนเทศบาลนครขอนแก่น ผู้วิจัยได้ศึกษาจากเอกสาร ตำรา แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง รวมทั้งส่วนที่เกี่ยวข้องกับครูในโรงเรียนเทศบาลขอนแก่น และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งจะกล่าวถึงรายละเอียดในหัวข้อต่างๆ ดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
 - 1.1 ความหมายของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
 - 1.2 การประยุกต์ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในชีวิตประจำวัน
2. การขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
 - 2.1 การขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับการพัฒนา
 - 2.2 การขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับการศึกษา
3. การดำเนินชีวิตกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
 - 3.1 การดำเนินชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงด้านเศรษฐกิจ
 - 3.2 การดำเนินชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงด้านสังคม
 - 3.3 การดำเนินชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
 - 3.4 การดำเนินชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงด้านวัฒนธรรม
4. องค์ประกอบส่วนท้องถิ่นในรูปแบบเทศบาล
 - 4.1 โครงสร้างการบริหารของเทศบาลนครขอนแก่น
 - 4.2 การจัดการศึกษาของเทศบาลนครขอนแก่น
5. ความหมายและบทบาทของครู
 - 5.1 ความหมายของครู
 - 5.2 บทบาทของครูที่มีต่อนักเรียน
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
7. กรอบแนวคิดในการวิจัย

1. แนวคิดเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

1.1 ความหมายของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาที่เป็นแนวทางการดำรงชีวิตและการปฏิบัติตน ที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชมีพระราชดำรัสแก่พสกนิกรชาวไทย มาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2517 และพูดถึงอย่างชัดเจนในวันที่ 4 ธันวาคม พ.ศ. 2540 (ภายหลังวิกฤติเศรษฐกิจ พ.ศ. 2540) เพื่อเป็นแนวทางการแก้ไขเศรษฐกิจของประเทศไทย ให้ดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนในกระแสโลกาภิวัตน์และความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ซึ่งส่งผลต่อการเติบโตของอุดมการณ์เศรษฐกิจพอเพียง โดยสถาบันทางสังคมต่าง ๆ เช่น สถาบันการศึกษา หน่วยงานราชการ สื่อมวลชน ส่งผลให้เศรษฐกิจพอเพียงมีบทบาทต่อการกำหนดอุดมการณ์การพัฒนาของประเทศ มากยิ่งขึ้น ผู้วิจัยได้อัญเชิญพระราชดำรัสจากประมวลคำในพระบรมราโชวาท พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชตั้งแต่พุทธศักราช 2493-2549 ที่เกี่ยวข้องกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง, 2550) โดยมีพระราชดำรัสความว่า

“คนอื่นจะว่าอย่างไรก็ช่างเขาจะว่าเมืองไทยล้าสมัย ว่าเมืองไทยเชย ว่าเมืองไทยไม่มีสิ่งใหม่แต่เราอยู่ อย่างพอมีพอกิน และขอให้ทุกคนมีความปรารถนาที่จะให้เมืองไทยพอยู่พอกิน มีความสงบ ช่วยกันรักษาส่วนร่วม ให้อยู่ที่พอสมควร ขอย้ำพอกควร พอยู่พอกิน มีความสงบ ไม่ให้คนอื่นมาแย่งคุณสมบัตินี้ไปจากเราได้”

“การจะเป็นเสือนั้นมันไม่สำคัญ สำคัญอยู่ที่เราพออยู่พอกิน และมีเศรษฐกิจการเป็นอยู่แบบพอมีพอกิน แบบพอมีพอกิน หมายความว่า อุ้มชูตัวเองได้ ให้มีพอเพียงกับตัวเองความพอเพียงนี้ไม่ได้หมายความว่าทุกครอบครัวจะต้องผลิตอาหารของตัวเอง จะต้องทอผ้าใส่เอง อย่างนั้นมันเกินไป แต่ว่าในหมู่บ้านหรือในอำเภอจะต้องมีความพอเพียงพอสมควรบางสิ่งบางอย่างที่ผลิตได้มากกว่าความต้องการก็ขายได้ แต่ขายในที่ไม่ห่างไกลเท่าไร ไม่ต้องเสียค่าขนส่งมากนัก”

“คำว่าพอก็เพียงพอ เพียงนี้ก็พอ ดังนั้นเองคนเราถ้าพอในความต้องการ ก็มีความโลภน้อยเมื่อมีความโลภน้อย ก็เบียดเบียนคนอื่นน้อยถ้าทุกประเทศมีความคิด อันนี้ไม่ใช่เศรษฐกิจ มีความคิดว่าทำอะไรต้องพอเพียง หมายความว่าพอประมาณ ไม่สุดโต่ง ไม่โลภอย่างมากคนเราก็อยู่เป็นสุข พอเพียงนี้อาจจะมีมาก อาจจะมีของหรูหราก็ได้ แต่ว่าต้องไม่ไปเบียดเบียนคนอื่นต้องให้พอประมาณ ตามอัตภาพ พูดจาก็พอเพียงทำอะไรก็พอเพียง ปฏิบัติตนก็พอเพียง”

“เศรษฐกิจพอเพียง จะทำความเจริญให้แก่ประเทศได้ แต่ต้องมีความเพียรและกตอดทน ต้องไม่ใจร้อน ต้องไม่พูดมาก ต้องไม่ทะเลาะกัน ถ้าทำโดยเข้าใจ เชื่อว่าทุกคนจะมีความเข้าใจได้”

“เศรษฐกิจพอเพียง เป็นเสมือนรากฐานของชีวิตรากฐานความมั่นคงของแผ่นดิน เปรียบเสมือนเสาเข็มที่ถูกตอกรองรับบ้านเรือนตัวอาคารไว้นั่นเอง สิ่งก่อสร้างจะมั่นคงได้ก็อยู่ที่เสาเข็มแต่คนส่วนมากมองไม่เห็นเสาเข็มและลืมเสาเข็มเสียด้วยซ้ำไป”

“การพัฒนาประเทศจำเป็นต้องทำตามลำดับขั้น ต้องสร้างพื้นฐานคือ ความพอมีพอกิน พอใช้ของประชาชนส่วนใหญ่เบื้องต้นก่อน โดยใช้วิธีการและอุปกรณ์ที่ประหยัดแต่ถูกต้องตามหลักวิชาการ เมื่อได้พื้นฐานความมั่นคงพร้อมพอสมควร และปฏิบัติได้แล้ว จึงค่อยสร้างค่อยเสริมความเจริญ และฐานะทางเศรษฐกิจขั้นที่สูงขึ้นโดยลำดับต่อไป”

“เราไม่เป็นประเทศร่ำรวย เรามีพอสมควร พออยู่ได้ แต่ไม่เป็นประเทศที่ก้าวหน้าอย่างมาก เราไม่อยากจะเป็นประเทศก้าวหน้าอย่างมาก เพราะถ้าเราเป็นประเทศก้าวหน้าอย่างมากก็จะมีแต่ดอยกลับ ประเทศเหล่านั้นที่เป็นประเทศอุตสาหกรรมก้าวหน้า จะมีแต่ดอยหลังและดอยหลังอย่างน่ากลัว แต่ถ้าเรามีการบริหารแบบเรียกว่าแบบคนจน แบบที่ไม่ติดกับตำรามากเกินไป ทำอย่างมีสามัญสำนึกนี้แหละคือเมตตา กัน จะอยู่ได้ตลอดไป”

“ตามปกติคนเราชอบดูสถานการณ์ในทางดี ที่เขาเรียกว่าเล็งผลเลิศ ก็เห็นว่าประเทศไทย เรานี้ก้าวหน้าดี การเงินการอุตสาหกรรมการค้าดี มีกำไร อีกทางหนึ่งก็ต้องบอกว่าเรากำลังเสื่อมลงไปส่วนใหญ่ ทฤษฎีว่า ถ้ามีเงินเท่านั้นๆ มีการกู้เท่านั้นๆ หมายความว่าเศรษฐกิจก้าวหน้า แล้วก็ประเทศก็เจริญมีหวังว่าจะเป็นมหาอำนาจ ขอโทษเลยต้องเตือนเขาว่า จริงตัวเลขดี แต่ว่าถ้าเราไม่ระมัดระวังในความต้องการพื้นฐานของประชาชนนั้นไม่มีทาง”

“เดี๋ยวนี้ประเทศไทยก็ยังอยู่ดีพอสมควร ใช้คำว่า พอสมควร เพราะเดี๋ยวมีคนเห็นว่ามีคนจน คนเดือดร้อน จำนวนมากพอสมควร แต่ใช้คำว่า พอสมควรนี้ หมายความว่าตามอัตราภาพ”

“พอเพียง มีความหมายกว้างขวางยิ่งกว่านี้อีก คือคำว่าพอ ก็พอเพียงนี้ก็พอแค่นั้นเอง คนเราถ้าพอในความต้องการก็มีความโลภน้อย เมื่อมีความโลภน้อยก็เบียดเบียนคนอื่นน้อย ถ้าประเทศใดมีความคิดอันนี้ มีความคิดว่าทำอะไรต้องพอเพียง หมายความว่าพอประมาณ ซื่อตรง ไม่โลภอย่างมาก คนเราก็อยู่เป็นสุข พอเพียงนี้อาจจะมี มีมากอาจจะมีของหรูหราก็ได้ แต่ว่าต้องไม่ไปเบียดเบียนคนอื่น”

“ตามปกติคนเราชอบดูสถานการณ์ในทางดี ที่เขาเรียกว่าเล็งผลเลิศ ก็เห็นว่าประเทศไทย เรานี้ก้าวหน้าดี การเงินการอุตสาหกรรมการค้าดี มีกำไร อีกทางหนึ่งก็ต้องบอกว่าเรากำลังเสื่อมลงไปส่วนใหญ่ ทฤษฎีว่า ถ้ามีเงินเท่านั้นๆ มีการกู้เท่านั้นๆ หมายความว่าเศรษฐกิจก้าวหน้า แล้วก็ประเทศก็เจริญมีหวังว่าจะเป็นมหาอำนาจ ขอโทษเลยต้องเตือนเขาว่า จริงตัวเลขดี แต่ว่าถ้าเราไม่ระมัดระวังในความต้องการพื้นฐานของประชาชนนั้นไม่มีทาง”

จากประมวลพระบรมราโชวาทที่เกี่ยวข้องเศรษฐกิจพอเพียงของ พบว่าพระองค์ได้ทรงเน้นย้ำแนวทางการพัฒนาที่อยู่บนพื้นฐานของการพึ่งตนเองความพอมีพอกิน พอมีพอใช้ การรู้จักความพอประมาณ การคำนึงถึงความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว และทรงเตือนสติประชาชนคนไทยไม่ให้ประมาท ตระหนักถึงการพัฒนาตามลำดับขั้นตอนที่ถูกต้องตามหลักวิชา

แนวจากแนวพระราชดำริเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงได้มีนักวิชาการได้ให้ความหมาย และคำอธิบายในเรื่องปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในมุมมองต่างๆ ดังนี้

คณะกรรมการการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง (2547) ได้กล่าวถึงความหมายของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไว้ว่า เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำริชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทยตลอด 25 ปี ตั้งแต่ก่อนเกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ และเมื่อภายหลังได้ทรงเน้นย้ำแนวทางการแก้ไขเพื่อให้รอดพ้น และสามารถดำรงอยู่อย่างมั่นคงและยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และความเปลี่ยนแปลงต่างๆ

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2549) สรุปความหมาย เศรษฐกิจพอเพียงไว้ว่า เป็นปรัชญาที่ชี้ถึงแนวทางการดำรงอยู่ และปฏิบัติตนของคนในทุกระดับคือตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชนจนถึงระดับรัฐ ให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจ เพื่อให้ก้าวทันต่อยุคโลกาภิวัตน์ การมีความพอเพียง พอประมาณ ความมีเหตุผล มีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีเมื่อมีผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลง ตลอดจนมีความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวัง ในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน ขณะเดียวกันเป็นปรัชญาที่สร้าง พื้นฐานจิตใจของคน ให้มีความสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์ และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม สามารถดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ด้วยความเพียร การมีสติ ปัญญา และความรอบคอบเพื่อให้สมดุล และพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

ปรียานุช พิบูลสราวุธ (2551) ได้ให้ความหมายของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไว้ว่า เศรษฐกิจพอเพียง เป็นทั้งหลักคิดและหลักปฏิบัติในการดำเนินชีวิตของแต่ละครอบครัว หรือกลุ่ม องค์กร ให้สามารถดำรงอยู่และก้าวหน้าไปพร้อมกับความสมดุล ตลอดจนพร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ได้ เป็นหลักการดำเนินชีวิตตามแนวทางสายกลาง ไม่สุดโต่งไปข้างใดข้างหนึ่ง การตัดสินใจต้องอยู่บนพื้นฐานความเป็นจริง ความถูกต้องอย่างเป็นเหตุเป็นผลและไม่ประมาท ทุกคนอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข และสามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ในปัจจุบันกับการปฏิบัติตนของประชาชนทุกระดับ

สุทธิพร บุญส่ง (2549) ได้ให้ความหมายของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงว่า เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณอย่างมีเหตุผล ทำอะไรที่ไม่เกินตัวจนเกินไป มีความพอดี ไม่มากเกินไป ไม่น้อยเกินไป ไม่โลภ โดยมีเงื่อนไขสำคัญ คือ การมีคุณธรรม ซื่อสัตย์ สุจริต มีความเพียร มีความรอบรู้ รู้เท่าทันโลก รอบคอบ ระมัดระวัง ดำเนินชีวิตให้เป็นไปตามขั้นตอน ไม่ก้าวกระโดดจนเกินไป

พระมหาศรีวิวัฒน์ อริยมณี (2549) ได้ให้ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียงว่า เป็นการดำเนินชีวิตที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความพอดี พออยู่ พอกิน พอใช้ ขีดหลักมีขมิมาปฏิบัติทาในการดำเนินชีวิต มีดุลยภาพระหว่างชีวิตกับสิ่งต่างๆ ดำเนินชีวิตแบบพอมีพอกิน เป็นสัมมาอาชีวะก่อนเป็นเบื้องต้น จากนั้นจึงพัฒนาไปสู่การกินดีอยู่ดี

คาณา ไชยพรธรรม (2550) ได้ให้ความหมายเศรษฐกิจพอเพียงไว้ว่า การจัดการระบบการผลิต และการบริโภคอย่างเหมาะสม พอกับสถานะของตน โดยประเมินขนาดของความต้องการให้พอดี ไม่เกินไปกว่าขีดความสามารถของตนที่จะสามารถผลิตได้ เพื่อให้เกิดสัดส่วนที่สมดุลกันระหว่างรายรับกับรายจ่ายของแต่ละบุคคล ซึ่งความพอดีนี้ก็จะหมุนเวียนกลับคืนสร้างความสุขให้กับการดำรงชีวิตของตนได้อย่างเหมาะสมตามอัตภาพ

เกษม วัฒนชัย (2549) ได้กล่าวไว้ว่า แนวคิดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คือ แนวทางการดำรงอยู่ทั้งในการปฏิบัติตนของประชาชนทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชนจนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและการบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะเศรษฐกิจ เพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ซึ่งมีหลักการ คือ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี พอสมควรต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน และมีเป้าประสงค์ให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี มีเงื่อนไขพื้นฐานอยู่ 3 ประการคือ

- 1) จะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์ สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม
- 2) ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน มีความเพียร มีสติและความรอบคอบ
- 3) จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ	
ห้องสมุดงานวิจัย	
วันที่.....	2 ต.ย. 2555
เลขทะเบียน.....	249681
เลขเรียกหนังสือ.....	

จากความหมายปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่กล่าวมาข้างต้นนั้นสามารถสรุปได้ว่า ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง แนวทางการดำเนินชีวิตที่เกี่ยวข้องกับทุกคนทุกระดับ มีความพอเพียง มีความพอดี พอประมาณ ความมีเหตุผล สามารถดำเนินชีวิตที่พึ่งพาตนเองได้โดยไม่ต้องมีความรู้ ตั้งอยู่ในความไม่ประมาท ไม่เสี่ยงจนเกินไป มีคุณธรรมอยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุข และ สร้างภูมิคุ้มกันให้กับตนเอง

1.2 การประยุกต์ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในชีวิตประจำวัน

จากความหมายของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจะเห็นได้ว่าปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมีความสำคัญและมีความจำเป็นในการดำเนินชีวิตของทุกคนทุกระดับ เพราะปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสามารถสร้างภูมิคุ้มกันเป็นการวางรากฐานของชีวิตให้เข้มแข็งและมีคุณภาพชีวิตที่ดี สามารถรับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับตนเองได้ และโดยเฉพาะในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 10 ที่ยึดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปฏิบัติและพัฒนาคนเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันและการดำเนินชีวิตให้เกิดความสมดุล เพราะปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ไม่ใช่เรื่องที่กล่าวถึงด้านเศรษฐกิจเท่านั้น แต่ครอบคลุม ทั้งด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านวัฒนธรรม จากความสำคัญดังกล่าวจึงมีการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในชีวิตในด้านต่าง ดังนี้

กรมการศาสนา (2550) และสมพร เทพสิทธา (2549) ได้กล่าวถึงการประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในด้านต่างๆ ที่คล้ายคลึงกัน ซึ่งมีขอบเขตครอบคลุมถึง 4 ด้าน ดังนี้

1) มิติด้านเศรษฐกิจ เป็นเศรษฐกิจแบบพออยู่พอกิน มีความขยันหมั่นเพียรในการประกอบอาชีพ ให้พ้นจากความยากจน การทำให้มีรายได้เพิ่มสูงขึ้น มีชีวิตที่เป็นสุขตามอัตภาพ พ้นจากการเป็นหนี้และความยากจน สามารถพึ่งตนเองได้

2) มิติด้านจิตใจ การนำหลักธรรมทางศาสนาพัฒนาจิตใจของมนุษย์ กับเศรษฐกิจพอเพียงซึ่งเน้นที่จิตใจที่รู้จักพอ คือ พอดี พอประมาณ และพอใจในสิ่งที่มี ยินดีในสิ่งที่ได้ ไม่โลภ โดยสร้างรากฐานทางจิตใจที่มั่นคง

3) มิติด้านสังคม เศรษฐกิจพอเพียงมุ่งให้สังคมมีความสุข มีความเมตตาเอื้ออาทรช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มุ่งให้เกิดความรู้จักสามัคคี อยู่ร่วมกันโดยปราศจากการเบียดเบียน การเอารัดเอาเปรียบ การมุ่งทำลายกัน

4) มิติด้านวัฒนธรรม เศรษฐกิจพอเพียงมุ่งให้เกิดวิถีชีวิตที่ประหยัด อุดมามีชีวิตที่เรียบง่ายไม่ฟุ้งเฟ้อ ไม่ตกเป็นทาสของวัตถุนิยม บริโภคนิยม ซึ่งเป็นสาเหตุของการเกิดหนี้ การคอร์รัปชัน ซึ่งเป็นปัญหาสังคมที่ร้ายแรงบ่อนทำลายความมั่นคงของชาติ

จิรายุ อิศรางกูร ณ อยุธยา (2548) ได้สรุปการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงใน 5 ด้าน ดังต่อไปนี้

- 1) ด้านเศรษฐกิจ คือ การลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ ใช้ชีวิตอย่างพอควร คิดและวางแผนอย่างรอบคอบ มีภูมิคุ้มกันไม่เสี่ยงเกินไป การเลือกทางเลือกลำรอง
- 2) ด้านจิตใจ คือ การมีจิตใจที่เข้มแข็ง พึ่งตนเองได้ มีจิตสำนึกที่ดี เอื้ออาทร ประณีประนอม นึกถึงผลประโยชน์ส่วนรวมเป็นหลัก
- 3) ด้านสังคม คือการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน รู้รักสามัคคี สร้างความเข้มแข็งให้ครอบครัวและชุมชน
- 4) ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม คือการรู้จักใช้และจัดการอย่างฉลาด และรอบคอบ เลือกใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างคุ้มค่าและเกิดประโยชน์สูงสุด ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติเพื่อให้เกิดความยั่งยืนสูงสุด
- 5) ด้านเทคโนโลยี คือ การรู้จักใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม สอดคล้องกับความต้องการและสภาพแวดล้อม พัฒนาเทคโนโลยีจากภูมิปัญญาชาวบ้านให้เกิดประโยชน์กับคนหมู่มาก

ปรียานุช พิบูลสรารุข (2550) ได้กล่าวถึงการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงเพื่อให้เกิดความสมดุลไว้ 4 ด้าน ดังต่อไปนี้

- 1) ด้านเศรษฐกิจ หมายถึง การดำรงชีวิตโดยรายได้สมดุลกับรายจ่าย มีเหตุผลในการใช้จ่ายเงิน มีเหตุผลในการใช้ของเพราะจำเป็นหรือฟุ่มเฟือย มีการออมเงิน หรือมีสวัสดิการเช่น การซื้อประกันชีวิต ประกันสุขภาพ หรือสวัสดิการต่างๆ
- 2) ด้านสังคม หมายถึง การที่ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน แบ่งปันกำลังทรัพย์ กำลังกาย กำลังใจ และกำลังความรู้ การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การทำงานอย่างรอบคอบ ทำงานด้วยความระมัดระวัง มีความเพียร มีความอดทน และมีน้ำใจ
- 3) ด้านสิ่งแวดล้อม หมายถึง การจัดการกับทรัพยากรธรรมชาติให้สามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างยั่งยืน
- 4) ด้านวัฒนธรรม หมายถึง เห็นคุณค่าในความเป็นไทย เอกลักษณ์ของไทย เห็นประโยชน์และคุณค่าของ ภูมิปัญญาไทย ภูมิปัญญาท้องถิ่น รู้จักเลือกรับและแยกแยะวัฒนธรรมอื่นๆ

จากการรวบรวมคำอธิบายของนักวิชาการที่ได้ให้แนวทางในการประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในด้านต่างๆ ที่สอดคล้องกันไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ ด้านจิตใจ ด้านสังคม ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านวัฒนธรรม และด้านเทคโนโลยี ดังนั้นในการศึกษาในครั้งนี้

ผู้วิจัยได้สรุปการประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยได้การจัดออกเป็นด้านที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตในแต่ละด้านที่เป็นความจำเป็นเป็นหลัก ซึ่งผู้วิจัยได้สรุปออกมาเป็น 4 ด้าน ดังนี้ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม และด้านวัฒนธรรม และจากการสรุปดังกล่าวผู้วิจัยได้นำมาเป็นกรอบแนวความคิดในการวิจัยเรื่องรูปแบบการดำเนินชีวิตที่สอดคล้องหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของครูเทศบาลนครขอนแก่น

2. การขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

2.1 การขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับการพัฒนา

การขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมีเป้าหมายเพื่อสร้างกระแสสังคมให้มีการนำเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้เป็นกรอบความคิดในวิถีชีวิตทุกระดับ เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับหลักเศรษฐกิจพอเพียง สามารถนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องกับหน้าที่และบทบาทของแต่ละบุคคลได้อย่างเหมาะสม ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาจากเอกสาร หนังสือที่เกี่ยวข้องกับการการขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ดังนี้

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2549) ได้นำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ตามพระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมาเป็นปรัชญานำทางในการพัฒนาประเทศ สนับสนุนประชาชนทุกภาคส่วนและทุกระดับให้สามารถนำหลักปรัชญาปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ในลักษณะที่สอดคล้องกับเจ้าหน้าที่และบทบาทของแต่ละบุคคลได้อย่างเหมาะสม ปลุกฝังปรับเปลี่ยนจิตสำนึกและกระบวนทัศน์ในการดำรงชีวิตตามแนวทางของเศรษฐกิจพอเพียง ตลอดจนการนำไปสู่การปรับระบบ และโครงสร้างการพัฒนาให้อยู่บนพื้นฐานของเศรษฐกิจพอเพียง ยุทธวิธีของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติในการขับเคลื่อนมีการดำเนินการอย่างเป็นขั้นตอนและชัดเจน โดยมีขอบเขตการดำเนินงาน ดังนี้

1) เชื่อมโยงเครือข่ายเรียนรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง โดยสร้างแกนกลางในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อทำหน้าที่ขยาย เชื่อมโยงและพัฒนาเครือข่ายแห่งการเรียนรู้ สนับสนุนความร่วมมือระหว่างเครือข่ายให้มีโอกาสแลกเปลี่ยนประสบการณ์และความรู้ร่วมกัน รวมทั้งสร้างองค์ความรู้จะเป็นฐานสำหรับเชื่อมโยงเครือข่ายเรียนรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง

2) พัฒนาวิชาการและส่งเสริมการศึกษาวิจัย โดยพัฒนาองค์ความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงในด้านต่างๆที่ชี้ให้เห็นถึงแนวทาง วิธีการ ตลอดจนประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นจากการใช้เศรษฐกิจพอเพียงเป็นพื้นฐานในการดำเนินชีวิต

3) สร้างหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้ โดยสร้างรูปแบบของกระบวนการเรียนรู้ที่หลากหลายและเหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายต่างๆ เช่น ผู้บริหาร ผู้นำชุมชน วิทยากร ครู ข้าราชการ ทหาร ตำรวจ นักการเมือง เป็นต้น ให้มีโอกาสได้ตรงและเรียนรู้จากการปฏิบัติ จนสามารถตระหนักถึงประโยชน์ที่จะได้รับจากการนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้แล้วเกิดการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ น้อมนำเอาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการดำเนินชีวิตต่อไป

4) เผยแพร่ประชาสัมพันธ์และรณรงค์เพื่อสร้างกระแสสังคม โดยสร้างความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงในวงกว้าง ปลุกฝังค่านิยม และสร้างจิตสำนึกให้ประชาชนคำนึงถึงหลักเศรษฐกิจพอเพียงในการดำเนินชีวิต

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550 – 2554) ที่ได้รับรู้อย่างชัดเจนในพันธกิจว่าให้ยึดถือ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวปฏิบัติ มุ่งพัฒนาสู่สังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน สามารถสรุปได้ดังนี้

1) พัฒนาคนให้มีคุณภาพพร้อมคุณธรรมและรอบรู้อย่างเท่าทัน มีสุขภาวะที่ดี อยู่ในครอบครัวที่อบอุ่น ชุมชนที่เข้มแข็ง พึ่งตนเองได้ มีความมั่นคงในการดำรงชีวิตอย่างสมดุล ภายใต้อาณัติหลากหลายทางวัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

2) เสริมสร้างเศรษฐกิจให้มีคุณภาพ เสถียรภาพ และเป็นธรรม มุ่งปรับโครงสร้างเศรษฐกิจของประเทศให้สามารถแข่งขันได้มีภูมิคุ้มกันความเสี่ยงจากความผันผวนของสภาพแวดล้อม ในยุคโลกาภิวัตน์บนพื้นฐานการบริหารเศรษฐกิจส่วนรวมอย่างมี ประสิทธิภาพ มีระดับการออมที่พอเพียง มีการปรับโครงสร้างการผลิตและบริการบนฐานความรู้และนวัตกรรม ใช้จุดแข็งของความหลากหลายทางชีวภาพและเอกลักษณ์ความเป็นไทย ควบคู่กับการเชื่อมโยงกับต่างประเทศ และการพัฒนาปัจจัยสนับสนุนด้านโครงสร้างพื้นฐาน และโลจิสติกส์พลังงาน กฎ กติกา และกลไกสนับสนุนการแข่งขันและกระจายผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม

3) ดำรงความหลากหลายทางชีวภาพ และสร้างความมั่นคงของฐานทรัพยากรธรรมชาติและคุณภาพสิ่งแวดล้อม สร้างความสมดุลระหว่างการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน เป็นธรรม และมี การสร้างสรรคคุณค่า สนับสนุนให้ชุมชนมี องค์ความรู้และสร้างภูมิคุ้มกันเพื่อคุ้มครองฐานทรัพยากร คุ้มครองสิทธิ และส่งเสริมบทบาทของชุมชนในการบริหารจัดการทรัพยากรปรับแบบแผนการผลิตและการบริโภคที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ตลอดจนรักษาผลประโยชน์ของชาติจากข้อตกลงตามพันธกรณีระหว่างประเทศ

4) พัฒนาระบบบริหารจัดการประเทศให้เกิดธรรมาภิบาลภายใต้ระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข มุ่งสร้างกลไกและกฎระเบียบที่เอื้อต่อการกระจายผลประโยชน์จากการพัฒนาสูงทุกภาคี ควบคู่กับการเสริมสร้างความโปร่งใส สุจริต

บุद्धิธรรม รับผิดชอบต่อสาธารณะ มีการกระจายอำนาจและกระบวนการที่ ทุกภาคส่วนมี ส่วนร่วม ในการตัดสินใจ ให้ความสำคัญกับยุทธศาสตร์ สังคม และการใช้ทรัพยากร

จากความสำเร็จดังกล่าวทำให้พบว่า เป็นการพัฒนาที่ให้ความสำคัญกับคนเป็น เบื้องต้น โดยการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวทางในการแก้ไข เริ่มจากวิธีคิดให้ ถูกต้องคือ การยึดมั่นในหลักการของความพอประมาณ ความมีเหตุมีผลและความซื่อสัตย์ มีคุณธรรม สามารถนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตที่เป็นอยู่ไปในวิถีทางที่ถูกที่ควร และยังสามารถใช้ ในการป้องกันปัญหาก่อนที่จะเกิดขึ้นอีกด้วย และในท้ายที่สุดก็จะนำไปสู่การพึ่งตนเอง และ อยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข

2.2 การขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับการศึกษา

กระทรวงศึกษาธิการในฐานะหน่วยงานในการพัฒนาคนและสร้างเยาวชนให้มี คุณภาพ มีนโยบายด้านการศึกษาคือ เร่งรัดการปฏิรูปการศึกษา โดยยึดคุณธรรมนำความรู้ เสริมสร้างความตระหนักในคุณค่าของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ความสมานฉันท์ สันติวิธี วิถี ชีวิตประชาธิปไตย พัฒนาคอนโดยใช้คุณธรรมเป็นพื้นฐาน เชื่อมโยงความร่วมมือของสถาบัน ครอบครัว ชุมชน สถาบันทางศาสนาและสถาบันการศึกษา เน้นการจัดศึกษากระจายอำนาจไปสู่ เขตพื้นที่การศึกษา สถานศึกษาและท้องถิ่น รวมทั้งการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน ภาคเอกชนเพื่อให้การศึกษาสร้างคน สร้างความรู้ มีคุณธรรม มีคุณภาพ และมีประสิทธิภาพ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551)

จากนโยบายดังกล่าวกระทรวงศึกษาธิการได้นำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็น แนวทางการพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาทุกระดับ เพื่อให้เกิดผลในทางปฏิบัติในการ ดำเนินชีวิตให้อยู่บนพื้นฐานของความพอเพียงอย่างเหมาะสม อันจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนและ ความอยู่เป็นสุขร่วมกันของประเทศไทยในที่สุด โดยมีเป้าหมายเป็น 2 ระยะคือ

ระยะที่ 1 (2551 – 2552) เกิดการพัฒนาเครือข่ายสถานศึกษาที่นำหลักปรัชญาของ เศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาผู้เรียนทั้งในและนอกระบบการศึกษาและขยายผล สถานศึกษาที่เป็นแบบอย่างในการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ในทุกระดับ ทุก สังกัด ทุกจังหวัด โดยเพิ่มขึ้นจากปี 2550 เป็นอย่างน้อยจำนวน 800 แห่ง

ระยะที่ 2 (2553 – 2554) ขยายจำนวนสถานศึกษาที่นำหลักปรัชญาเศรษฐกิจ พอเพียงไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาผู้เรียนทั้งในและนอกระบบการศึกษาครบทุกแห่งทั่วประเทศ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าวอย่างต่อเนื่องได้กำหนดยุทธศาสตร์ไว้ 5 ขั้นตอนดังนี้

1. การพัฒนาแนวทางการจัดการศึกษาตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คือ

1.1 จัดทำสื่อตัวอย่างหน่วยการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่การเรียนรู้ การสอนทุกระดับการศึกษา ในรูปแบบต่างๆ ตามความเหมาะสมกับบริบทในการใช้งาน

1.2 บูรณาการปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การเรียนการสอนใน สถานศึกษาโดยสอดแทรกสาระเศรษฐกิจพอเพียงไว้ในสาระการเรียนรู้ด้านสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม สาระการเรียนรู้ที่ 3 ในเรื่องเศรษฐศาสตร์ ซึ่งอยู่ในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน และมีมาตรฐานการเรียนรู้ที่เน้นให้เข้าใจระบบและวิธีการของเศรษฐกิจพอเพียงและสามารถนำไป ประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ โดยกำหนดมาตรฐานการเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงของแต่ละชั้นปี ไว้อย่างชัดเจนเหมาะสมกับกลุ่มผู้เรียนในแต่ละวัยไว้ ดังนี้

ช่วงชั้นที่ 1 เน้นให้เด็กใช้ชีวิตพอเพียงระดับบุคคลและครอบครัว รู้จัก ช่วยเหลือตนเอง และรู้จักช่วยเหลืองานในครอบครัว แบ่งปันสิ่งของให้เพื่อน ช่วยเหลือผู้อื่น รู้จัก วิเคราะห์ รายรับ รายจ่ายของตนเอง สอนให้เด็กเห็นคุณค่าของสิ่งของ ตระหนักถึงคุณค่าของ เงินทอง ฝึกนิสัยประหยัด ฝึกจิตสำนึกและนิสัยพอเพียง

ช่วงชั้นที่ 2 ฝึกให้เด็กรู้จักประยุกต์ใช้หลักความพอเพียงในโรงเรียน และมีส่วนร่วมในการสร้างความพอเพียงระดับโรงเรียนและชุมชนใกล้เคียง โดยเริ่มจากการสำรวจ ทรัพยากรต่างๆ ในโรงเรียนและชุมชน มีส่วนร่วมในการดูแลบำรุงรักษาทรัพยากรต่างๆ ทั้ง ด้านวัตถุ สิ่งแวดล้อม ภูมิปัญญา วัฒนธรรม และรวบรวมองค์ความรู้วิถีชีวิตของชุมชนและ เห็นคุณค่าของการใช้ชีวิตอย่างพอเพียง

ช่วงชั้นที่ 3 ประยุกต์ใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงกับชุมชน มีส่วนร่วมใน กิจกรรมต่างๆ ของชุมชน สามารถสำรวจและวิเคราะห์ความพอเพียงในระดับต่างๆ และในมิติ ต่างๆ ทั้งทางวัตถุสังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมในชุมชนใกล้เคียง เห็นคุณค่าของการใช้ หลักพอเพียงในการพัฒนาชุมชน และสามารถนำหลักการพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ของแต่ละคน จนนำไปสู่การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสู่ความพอเพียงได้ในที่สุด

ช่วงชั้นที่ 4 เตรียมคนให้เป็นคนดี สามารถทำประโยชน์ให้กับสังคม และประเทศชาติได้ โดยเน้นเข้าใจความพอเพียงระดับประเทศ และการพัฒนาประเทศภายใต้ กระแสโลกาภิวัตน์ เช่น การวิเคราะห์สถานการณ์การค้าระหว่างประเทศ สถานการณ์สิ่งแวดล้อม และสภาพปัญหาด้านสังคม

1.3 พัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยผ่านโครงการจิตอาสาเพื่อสอดแทรกแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเข้าไปในกิจกรรมที่ มุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีวิถีคิด อุปนิสัยและพฤติกรรม เกิดความก้าวหน้าไปพร้อมกับ ความสมดุลทาง เศรษฐกิจและสังคม สิ่งแวดล้อม ที่สอดคล้องกับเศรษฐกิจพอเพียง

1.4 นำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่การบริหารจัดการสถานศึกษา สอดแทรกสาระเศรษฐกิจพอเพียงไว้ในหลักสูตรและสาระการเรียนรู้ในห้องเรียน และการประยุกต์ใช้ในการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนนอกห้องเรียน เพื่อให้ครูและบุคลากรที่เกี่ยวข้องในภาคการศึกษาได้เกิดการเรียนรู้เรื่องเศรษฐกิจพอเพียงไปพร้อมกัน

2. การพัฒนาบุคลากร การฝึกอบรมพัฒนาครู คณาจารย์และบุคลากรทางการศึกษา มีความสำคัญเพื่อให้บุคลากรเกิดความรู้ความเข้าใจในปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปบูรณาการสู่การเรียนรู้การสอนและการบริหารจัดการได้

2.1 อบรมสัมมนาผู้บริหารระดับสูงในด้านการศึกษา

2.2 ฝึกอบรมและพัฒนาครู อาจารย์ ผู้สอน ให้มีความรู้ ความเข้าใจ มีทักษะ และสามารถนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปบูรณาการสู่การเรียนรู้การสอนได้ ในทุกระดับการศึกษา รวมทั้งเป็นแบบอย่างในการดำรงชีวิตที่อยู่บนพื้นฐานของหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เนื่องจากเป็นบุคลากรที่สำคัญที่มีส่วนในการขับเคลื่อนหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษา

2.3 ฝึกอบรมและพัฒนา ผู้บริหารสถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษา ให้มีความรู้ ความเข้าใจ อย่างถ่องแท้ เพื่อให้เกิดวิสัยทัศน์ในการขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษา

2.4 ฝึกอบรมและพัฒนา ศึกษานิเทศก์ ผู้บริหารสถานศึกษา ให้มีความรู้ ความเข้าใจ มีทักษะ และสามารถนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ในการบริหารสถานศึกษา

3. การขยายผลและพัฒนาเครือข่าย จัดให้มีระบบการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และส่งเสริมสนับสนุนประสานการดำเนินงานของเครือข่าย ขณะเดียวกันจัดทำระบบข้อมูลสารสนเทศ และเชื่อมโยงเครือข่ายกับหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยมีการดำเนินงานดังนี้

3.1 พัฒนาสถานศึกษาที่เป็นแบบอย่างในการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาผู้เรียนทั้งภายในและภายนอกกระบวนการศึกษา ทุกระดับ ทุกสังกัด ให้มีความสามารถในการเป็นแบบอย่างและเป็นแกนนำ

3.2 ประสานความร่วมมือและเชื่อมโยงเครือข่ายต่างๆ

3.3 ส่งเสริม สนับสนุน ประสานการดำเนินงานขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงด้านการศึกษาของภาคีทั้งภาครัฐและเอกชน

3.4 จัดทำระบบข้อมูลสารสนเทศ และเชื่อมโยงเครือข่ายกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน

4. การเผยแพร่และประชาสัมพันธ์ กระทรวงศึกษาธิการดำเนินการเผยแพร่การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการจัดการศึกษา โดยจัดทำสื่อรูปแบบต่างๆ และมีการจัดทำฐานข้อมูลเกี่ยวกับองค์ความรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เช่น จัดทำเว็บไซต์ www.moe.go.th/sufficiency เพื่อสร้างความรู้ ความเข้าใจแก่กลุ่มเป้าหมายในด้านการศึกษา และบุคคลทั่วไปเข้ามามีการศึกษา จัดทำเอกสารหน่วยการเรียนรู้ของหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จัดทำหนังสืออ่านเพิ่มเติม เกิดการปลูกฝังจิตสำนึก และค่านิยมในการเรียนรู้และนำเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในชีวิตประจำวัน

ปัจจุบันนี้ได้มีการนำเรื่องของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงบรรจุไว้ในหลักสูตรการศึกษา ตั้งแต่ระดับประถมศึกษาจนถึงมัธยมศึกษาตอนปลาย รวมถึงระดับอาชีวศึกษา และการศึกษานอกโรงเรียน โดยเริ่มจากในโรงเรียน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) แล้วจึงขยายผลสู่โรงเรียนต่างๆ ทั้งนี้ โรงเรียนแต่ละแห่งสามารถปรับเปลี่ยนรูปแบบการเรียนการสอน ได้ตามบริบทในแต่ละพื้นที่โดยรูปแบบการจัดการเรียนการสอนที่นำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้มีดังนี้

1) จัดทำหลักสูตรการเรียนการสอนอย่างบูรณาการและต่อเนื่อง โดยจัดทำหลักสูตรแบบบูรณาการในกลุ่มสาระวิชาต่างๆ เช่น วิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เพื่อช่วยให้เกิดการบูรณาการ ปรัชญาแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงในสาขาต่างๆ อันจะเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตของผู้เรียนในทุกด้าน และทำให้เป็นหลักสูตรต่อเนื่องในทุกระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานไปจนถึงการอุดมศึกษา โดยสอดคล้องกับ พัฒนาการในแต่ละช่วงวัย

2) การส่งเสริมให้ครูมีแนวคิดและดำเนินชีวิตสอดคล้องกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยมุ่งเน้นให้ครูหันมาดำเนินชีวิตตามปรัชญา เศรษฐกิจพอเพียง จนสามารถเป็นแบบอย่างให้ผู้เรียนไปพร้อมกับการถ่ายทอดความรู้ตามหลักสูตร มีการส่งเสริมครูต้นแบบที่ดำเนินชีวิตตามแนวทางนี้ให้เป็นที่รู้จัก โดยการไม่ก่อกวนสิน ไม่ใช้จ่ำยเกินตัว มีการยอมรับร่วมถึงการส่งเสริมการทำอาชีพเสริมเพื่อเพิ่มรายได้ โดยไม่กระทบต่อการปฏิบัติการกิจครู

ดังจะเห็นได้จากหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน สาระสำคัญของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ที่เกี่ยวกับหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานและหลักสูตรสถานศึกษามีใจความสำคัญดังนี้ การจัดการศึกษาตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานมีหลักการที่สำคัญในการให้ทุกส่วนทุกฝ่ายในสังคมมีส่วนร่วมรับผิดชอบในการจัดการศึกษาและกระจายอำนาจการศึกษาลงไปยังท้องถิ่นโดยตรง โดยเฉพาะสถานศึกษาซึ่งเป็นผู้จัดการเรียนการสอน ดังนั้นเพื่อให้ผลผลิตทางการศึกษา คือผู้เรียนมีคุณภาพตามมาตรฐานที่กำหนดและสอดคล้องกับความต้องการของชุมชนและสังคม หลักสูตรต้องตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและ

เศรษฐกิจ และเปลี่ยนไปตามธรรมชาติของการศึกษา ผู้สอนต้องปรับปรุงกระบวนการสอนและประเมินกระบวนการสอนของตน เพื่อสนองความต้องการของผู้เรียนที่เปลี่ยนแปลงและผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม การศึกษาจะเจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้นเมื่อมีการปรับปรุงให้เป็นไปตามความต้องการและความจำเป็นตลอดเวลา โดยการจัดการเรียนรู้ให้กับผู้เรียนควรใช้รูปแบบวิธีการที่หลากหลาย เน้นการจัดการเรียนการสอนตามสภาพจริง การเรียนรู้ด้วยตนเอง การเรียนรู้ร่วมกัน การเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง และการเรียนรู้แบบบูรณาการในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เน้นการสอดแทรกในการเรียนการสอนทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ อย่างไรก็ตามในการขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในภาคการศึกษานั้น จะต้องมุ่งพัฒนาที่ตัวครูก่อนเป็นอันดับแรก เพราะครูถือว่าเป็นทรัพยากรที่สำคัญในการถ่ายทอดความรู้ และปลูกฝังสิ่งต่างๆ ให้แก่เด็ก ดังนั้นจึงควรส่งเสริมครูให้มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักเศรษฐกิจพอเพียงอย่างถ่องแท้ก่อน เพราะเมื่อครูเข้าใจ ครูก็จะได้เป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่เด็กได้ ครูจะสอนให้เด็กรู้จักพอ ครูจะต้องรู้จักพอก่อน โดยอยู่อย่างพอเพียงและเรียนรู้ไปพร้อมๆ กับเด็ก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ต้องมีสติในการเลือกรับข้อมูลต่างๆ ที่เข้ามา รู้จักเลือกรับและรู้จักคัดกรององค์ความรู้ที่มีอยู่หมั่นศึกษา เพิ่มพูนความรู้ อย่างเป็นขั้นเป็นตอน ไม่ก้าวกระโดด ในการเลือกรับข้อมูลนั้น ต้องรู้จักพิจารณาอย่างเป็นขั้นเป็นตอน รู้จักแก้ไขปัญหาอย่างเป็นขั้นเป็นตอน ประเมินความรู้และสถานการณ์อยู่ตลอดเวลา จะได้รู้จัก และเตรียมพร้อมที่จะรับมือกับสภาพ และผลจากการเปลี่ยนแปลงในมิติต่างๆ ได้อย่างรอบคอบ และระมัดระวัง

จากความคิดเห็นดังกล่าวข้างต้นสรุปได้ว่า ครูเป็นผู้มีบทบาทในการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาสอดแทรกในการเรียนการสอน จึงควรมีการส่งเสริมให้ครูมีแนวคิดและดำเนินชีวิตสอดคล้องกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จนสามารถเป็นแบบอย่างให้ผู้เรียนไปพร้อมกับการถ่ายทอดความรู้ตามหลักสูตร มีการส่งเสริมครูต้นแบบที่ดำเนิน ชีวิตตามแนวทางนี้ให้เป็นที่รู้จัก โดยการไม่ก่อหนี้สิน ไม่ใช้จ่ายเกินตัว มีการออมทรัพย์ รวมถึงการ ส่งเสริมการทำอาชีพเสริมเพื่อเพิ่มรายได้ โดยไม่กระทบต่อการปฏิบัติการกิจครูเพื่อให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาทั้งด้านทักษะ ความรู้ ทักษะกระบวนการ และทักษะทัศนคติ สามารถใช้ได้จริงและเกิดประโยชน์ได้จริงในชีวิตประจำวัน

3. การดำเนินชีวิตกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ผู้วิจัยได้ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตของมนุษย์ โดยกล่าวถึงความต้องการที่เป็นเรื่องพื้นฐานของมนุษย์ ความต้องการนี้ย่อมมีผลทำให้เกิดพฤติกรรม ตลอดจนวิธีการดำเนินชีวิตที่เกี่ยวข้องกัน จากแนวคิดของนักจิตวิทยาที่ผู้วิจัยได้รวบรวม ดังต่อไปนี้

Abraham H.Maslow (1970) ได้กล่าวถึงความต้องการของมนุษย์ 5 ขั้น ดังนี้

ขั้นที่ 1 ความต้องการทางร่างกาย เป็นความต้องการขั้นพื้นฐาน ได้แก่ความต้องการที่จำเป็นต่อการอยู่รอดของชีวิต เช่น อาหาร น้ำ เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค

ขั้นที่ 2 ความต้องการความมั่นคงและความปลอดภัยในชีวิต ได้แก่ ความต้องการที่จะปกป้องให้ปลอดภัยจากสิ่งแวดล้อม

ขั้นที่ 3 ความต้องการทางสังคม ได้แก่ ต้องการความรักต้องการการเข้าใจ การยอมรับ การเอาใจใส่

ขั้นที่ 4 ความต้องการความภาคภูมิใจ เกียรติยศ และศักดิ์ศรี

ขั้นที่ 5 ความต้องการความสำเร็จ คือต้องการแสดงความสามารถและศักยภาพของตนออกมาแล้วพาตนเองไปสู่ความมุ่งหมายสูงสุด

จากแนวคิดความต้องการของมนุษย์ที่มาสโลว์ ได้กล่าวไว้ ทำให้เข้าใจถึงธรรมชาติของมนุษย์ ทุกคนมีความต้องการของตนเอง จากระดับหนึ่งเป็นอีกระดับหนึ่ง หรือต้องการหลายระดับในขณะเดียวกัน มีความอยากได้ อยากมี อยากเป็น แม้บางอย่างจะเกินความสามารถที่จะหาได้ หรือเกินแก่ความน่าจะเป็น ทำให้รู้ว่ามนุษย์มีความแตกต่างกันไม่มีใครสมบูรณ์หรือบกพร่องไปทั้งหมด

Herzberg (1960) ได้กล่าวถึงความต้องการของคนเกี่ยวกับการทำงานและสรุปความต้องการของคนเราได้ 16 ชนิด แบ่งออกเป็น 2 พวก คือ ปัจจัยเพื่อสุขภาพที่จำเป็นสำหรับทุกคน และปัจจัยเพื่อการจูงใจให้ขยันตั้งใจทำงาน และปัจจัยทั้งสองนี้ยังแบ่งออกเป็นปัจจัยที่ได้รับการกระตุ้นจากภายนอก เช่น ค่าตอบแทน เงินเดือน ได้รับการสอนงานจากหัวหน้าที่เก่ง มีความสัมพันธ์อันดีกับเพื่อนร่วมงาน สภาพการทำงานที่ดีมีความมั่นคง และปัจจัยที่ได้รับการกระตุ้นจากภายใน เช่น การทำงานสำเร็จ การได้รับการยกย่องหรือยอมรับจากเพื่อนร่วมงาน การได้รับผดชอบในงานที่ทำ ได้ทำงานที่ถนัดหรือชอบ มีโอกาสได้ประสบการณ์ใหม่ๆ จากงานที่ทำ

อังฉรา นวจินดาและคณะ (2546) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับความต้องการในการดำเนินชีวิต ของคนนั้นขึ้นอยู่กับ การคิด เนื่องจากการคิดเป็นจุดเริ่มต้นการเกิดพฤติกรรมต่างๆในชีวิตสะท้อนความเป็นตัวตนของคน ๆ นั้นออกมา การเข้าใจชีวิต ก็คือการมองชีวิต มองด้วยความเข้าใจธรรมชาติของชีวิตที่เป็นจริงว่าคนเรามีทั้งความสุขและความทุกข์ ทำให้สามารถดำเนินชีวิตอย่างรู้เท่าทัน การสื่อสาร เพราะการสื่อสารเป็นการแสดงออกถึงความคิดเพื่อบอกสิ่งที่เราคิดให้ผู้อื่นรับรู้ ครอบครัวยุคใหม่ ครอบครัวยุคใหม่เป็นองค์ประกอบที่สำคัญของชีวิตทุกคนการอบรมสั่งสอนจากครอบครัวจะเป็นการหล่อหลอมแนวทางในการคิดและถ่ายทอดแบบแผนของชีวิต ทักษะคิด ค่านิยมไว้ให้ก่อนออกสู่สังคมบุคลิกภาพและมารยาทสังคม คนเราจำเป็นต้องเรียนรู้การเข้าสังคม รู้จักมารยาทสังคม ในวาระและโอกาสต่างๆ พิธีการ การปฏิบัติ การแต่งกายให้เหมาะสมกับกาลเทศะ การทำงานเป็นสิ่งที่แสดงออกถึงศักยภาพของชีวิต เป็นสิ่งที่แสดงออกถึงอุดมคติความมุ่งหวังและพัฒนาการในชีวิต

จากข้อความข้างต้นจะเห็นได้ว่า ความต้องการเป็นปัจจัยสำคัญในการแสดงพฤติกรรมของมนุษย์ เพราะเป็นความรู้สึกลึกภายในและได้รับอิทธิพลมาจากหลายๆ ปัจจัยจากสิ่งแวดล้อมรอบข้างซึ่งมีผลต่อการดำเนินชีวิตของคน เพราะการมีคุณภาพชีวิตที่ดีหมายถึงการที่คนได้รับการตอบสนองต่อสิ่งที่ตนเองต้องการทั้งทางร่างกายและจิตใจอย่างเพียงพอ ทำให้เกิดความสุข ความพึงพอใจ และความภาคภูมิใจในศักดิ์ศรีของตนเอง เนื่องจากสภาพทางเศรษฐกิจและสังคมมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาและเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว มีความเจริญก้าวหน้าทางวิชาการและเทคโนโลยี เป็นสังคมข้อมูลข่าวสารวิถีชีวิตของคนก็เปลี่ยนแปลงทั้งระดับตนเอง ครอบครัว และสังคมนอกบ้าน ภาวการณ์ต่างๆทางสังคมเหล่านี้ทำให้วิถีคิดและโลกทัศน์ของคนเปลี่ยนไป ไม่ว่าจะเป็นการศึกษา การทำงาน การพักผ่อน การใช้วิถีชีวิตในครอบครัว ตลอดจนกิจกรรมต่างๆทางสังคม ทำให้ชีวิตในปัจจุบันกลายเป็นชีวิตที่มีปัญหา รู้สึกคับข้องใจ เกิดคำถามขึ้นกับตนเอง ค้นคว้าหาสิ่งต่างเข้ามาในชีวิตแต่ก็ยังไม่เพียงพอ มีการแข่งขันมากขึ้น เพราะฉะนั้นการดำเนินชีวิตของคนในสังคมนี้ส่วนใหญ่จะมีเป้าหมายของชีวิตคือการค้นหาวិถีทางที่จะนำไปสู่การมีชีวิตที่ดีและมีความสุข

จะเห็นได้ว่าองค์ประกอบข้างต้นเป็นการอธิบายให้เห็นถึงองค์ประกอบที่นำมาหล่อหลอมจนเป็นชีวิตของคนคนหนึ่ง ซึ่งแต่ละคนก็มีความแตกต่างกันออกไป และการเปลี่ยนแปลงขององค์ประกอบเดียวก็อาจส่งผลกระทบถึงองค์ประกอบอื่นๆ ได้เสมอ เนื่องจากองค์ประกอบของการดำเนินชีวิตของคนจะต้องดำเนินไปภายใต้เงื่อนไขและปัจจัยต่างๆ คือ

1) ปัจจัยทางเศรษฐกิจ การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจจะเกิดขึ้นคู่ขนานกับโครงสร้างสังคมทำให้เกิดผลกระทบต่อการขยายตัวของชุมชนเมือง ลักษณะเศรษฐกิจจากการ

พึงพาการเกษตรพัฒนาเป็นอุตสาหกรรมและบริการ สังคมชนบทมีแนวโน้มลดลง ครอบครัวขยาย ต้องลดขนาดลงเป็นครอบครัวเดี่ยว มีการย้ายครอบครัวมาอยู่ในชุมชนเมืองเพราะงานและการอยู่ รอดรูปแบบการดำเนินชีวิตเปลี่ยนแปลงไปด้วย

2) ปัจจัยทางสังคม การเปลี่ยนแปลงทางสังคมคือการเปลี่ยนแปลงค่านิยม การ ขยายตัวของชุมชนเมือง การศึกษา ความสัมพันธ์ระหว่างครอบครัวลดน้อยลง ความจำเป็นในการ คำนึงเพื่อการอยู่รอดหรือมาตรฐานชีวิตในสังคมที่มีการแข่งขันสูง ทำให้ความสัมพันธ์ในด้าน อารมณ์ ความรู้สึก ความรัก ความพอใจ การมีน้ำใจ การช่วยเหลือ ก็เปลี่ยนไปด้วย

3) ปัจจัยทางสิ่งแวดล้อม เนื่องจากสิ่งแวดล้อมก็มีส่วนในที่ทำให้พฤติกรรมของ มนุษย์เปลี่ยนแปลงได้

4) ปัจจัยทางวัฒนธรรม การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมที่เกิดจากการหลั่งไหล เข้ามาของวัฒนธรรมของต่างชาติและความเจริญด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ทำให้ความเป็น สากลมากขึ้น วัฒนธรรมที่เป็นของตนเองหรือเอกลักษณ์ความเป็นท้องถิ่น หรือภูมิปัญญาชาวบ้าน นั้นได้รับความสนใจน้อยลงและมีความเสื่อมถอยทางวัฒนธรรม ทั่วโลกมีรูปแบบการดำเนินชีวิต ที่คล้ายคลึงกันมากขึ้น สนใจเหตุการณ์ต่างๆของโลกไปพร้อมๆกัน

สรุปได้ว่าการเรียนรู้การดำเนินชีวิตนอกจากจะเข้าใจถึงองค์ประกอบของการดำเนินชีวิต อันได้แก่การคิด การเข้าใจชีวิต การสื่อสาร บทบาทหน้าที่ครอบครัว การพัฒนาบุคลิกภาพและ การทำงานอย่างมีประสิทธิภาพและมีความสุขแล้วยังต้องศึกษาและทำความเข้าใจถึงปัจจัยที่มีผลต่อ การดำเนินชีวิต ซึ่งได้แก่ปัจจัยทางด้านสังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมของตนเองด้วย

การดำรงชีวิตของมนุษย์ในแต่ละยุคมิได้เป็นไปอย่างไม่มีหลักเกณฑ์ มนุษย์อยู่ร่วมกันเป็น กลุ่มมีกฎหรือเกณฑ์ที่ทุกคนในกลุ่มพึงถือปฏิบัติ พฤติกรรมของแต่ละคนในกลุ่มจึงเป็นไปใน ทำนองเดียวกันไม่เพียงแต่เท่านั้น พฤติกรรมของบุคคลในวัฒนธรรมเดียวกันก็จะมีรูปแบบที่ เรียกว่าทำนองเดียวกัน เช่นบุคคลผู้เป็นสมาชิกของกลุ่ม ชนทางสังคมและวัฒนธรรมที่กล่าวมานี้ จะพัฒนาแบบแผนของการดำรงชีวิตหรือใช้ชีวิตตลอดจนถึงแบบแผนของการบริโภคขึ้นมาเพื่อใช้ ในสังคม แบบหรือแบบแผนดังกล่าวเราเรียกว่า รูปแบบของการใช้ชีวิต (Lifestyle)

รูปแบบการดำเนินชีวิตของบุคคลที่มาจากวัฒนธรรมย่อย ชนชั้นทางสังคม และอาชีพการ งานเดียวกัน อาจดำเนินชีวิตที่มีรูปแบบต่างกันได้ รูปแบบการดำเนินชีวิตของบุคคล คือ รูปแบบ การดำเนินชีวิตในสิ่งที่แสดงออกมาในรูปของกิจกรรม ความสนใจ ความคิดเห็น ของบุคคลใด บุคคลหนึ่ง โดยรูปแบบการดำเนินชีวิตจะแสดงออกถึงตัวบุคคลนั้นที่มีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม ตัวเขาทั้งหมด

3.1 ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับการดำเนินชีวิตด้านเศรษฐกิจ

ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาของรูปแบบการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในหลายด้าน ซึ่งในด้านเศรษฐกิจเป็นมิติที่สำคัญ ที่กล่าวถึงความอยู่ดีมีสุข หรือคุณภาพชีวิต การพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งเศรษฐกิจเป็นเรื่องพื้นฐานของชีวิตและการพัฒนาในด้านอื่นๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาเพื่อให้เป็นไปตามยุทธศาสตร์และเป้าหมายการพัฒนาประในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 ซึ่งมีเป้าหมายในการสร้างความสุขและความมั่นคงให้ประชาชนตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงนั้น จากการศึกษาเอกสาร ตำรา หนังสือที่เกี่ยวข้องกับเรื่องเศรษฐกิจนั้นมีนักวิชาการได้ให้ความหมายไว้ดังนี้

ชินตัก สุวรรณอังกริช (2548) ได้ให้ความหมายของเศรษฐกิจ หมายถึง บริบทเฉพาะในกิจกรรมชีวิตที่มีกฎเกณฑ์และปัญหาของตนเอง ในบริบทของเศรษฐกิจมีกิจกรรมเศรษฐกิจตามศักยภาพของสังคม ซึ่งได้ผลิตสินค้าที่จำเป็นอย่างหลากหลายสำหรับการตอบสนองต่อสภาพและจิตใจในการบริโภคของมนุษย์ จากความหมายที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจจำแนกเป็น 3 ลักษณะคือ (1) การผลิต คือ การทำให้เกิดขึ้นมีขึ้น การนำปัจจัยการผลิตมาประกอบกันเข้ากันเข้าทำให้เกิดการผลิตและปัจจัยการผลิต (2) การกระจาย การทำให้สินค้าและบริการไปถึงผู้บริโภค (3) การบริโภคการใช้ประโยชน์ หรืออรรถประโยชน์ของสินค้าและบริการ

วิจิตวงศ์ ณ ป้อมเพชร (2551) ได้กล่าวไว้ว่า เศรษฐกิจเป็นปรากฏการณ์ที่ผูกพันกับชีวิตของมนุษย์ เพราะมนุษย์มีความต้องการพื้นฐานในการดำรงชีวิต ซึ่งรวมเรียกว่าความต้องการปัจจัย 4 อันได้แก่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค ในขณะที่ความต้องการของมนุษย์ในเรื่องเหล่านี้มีอยู่อย่างมากมาย และมนุษย์ยังมีความต้องการปัจจัยอื่นๆ เพิ่มขึ้นอีก เช่น การสื่อสาร การคมนาคม การศึกษา และการพักผ่อนหย่อนใจ จากความต้องการได้นำไปสู่การค้นพบด้านเทคโนโลยีและพัฒนาเทคโนโลยีนั้นให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น เพื่อใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ ทำให้ความต้องการด้านทรัพยากรธรรมชาติเพิ่มมากขึ้น แต่ทรัพยากรที่ตอบสนองความต้องการของมนุษย์นั้นมีอยู่อย่างจำกัด ทำให้ขาดความสมดุลระหว่างความต้องการและการตอบสนองความต้องการ ปัญหาที่เกิดขึ้นจึงเป็นปัญหาพื้นฐานเศรษฐกิจ เมื่อเกิดปัญหาเศรษฐกิจก็จะมีผลกระทบต่อชีวิตของคน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านรายได้ การทำงาน การบริโภค การประกอบธุรกิจ การเงิน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในภาวะเศรษฐกิจปัจจุบันที่เกิดปัญหาเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่อง ทำให้คุณภาพชีวิตของคนลดลง และจากการเกิดปัญหาเศรษฐกิจหลักเศรษฐศาสตร์จึงเข้ามาเกี่ยวข้องและอธิบายปรากฏการณ์เศรษฐกิจอย่างเป็นระบบ คือ (1) ความจำเป็นทางเศรษฐกิจ (2) มูลค่าของสินค้าและบริการต่างๆ และ (3) เสถียรภาพของระบบ

เศรษฐกิจ ซึ่งทั้ง 3 ข้อก็เกิดจากปัญหาพื้นฐานเศรษฐกิจที่ว่าด้วยความต้องการและการตอบสนอง ความต้องการ เนื่องจากความเข้าใจเรื่องเศรษฐกิจต้องการความรู้ทางเศรษฐศาสตร์อย่างลึกถึงไม่ได้

จะเห็นว่าปัญหาเศรษฐกิจที่สำคัญของมนุษย์คือการที่ทรัพยากรมีอยู่อย่างจำกัด ในขณะที่ความต้องการของมนุษย์มีไม่จำกัด จึงส่งผลให้เกิดความขาดแคลน ส่วนการบริโภคนั้น เกิดจากความต้องการ อย่างไรก็ตามเศรษฐศาสตร์ได้แยกความต้องการออกเป็น 2 ลักษณะคือ 1) ความต้องการที่เป็นความปรารถนาตามธรรมชาติ เป็นสิ่งที่ไม่สามารถกะประมาณได้ การสนองความต้องการประเภทนี้จะต้องใช้เหตุผลที่ลึกซึ้งและกว้างขวาง 2) ความต้องการซึ่งเป็นความปรารถนาที่สนับสนุนด้วยความสามารถที่จะซื้อหาแลกเปลี่ยนมาได้ ขึ้นอยู่กับปัจจัยคือ ความปรารถนา รายได้ และโอกาสทรัพย์ และราคา ซึ่งจากปัญหาทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นอย่างรุนแรงตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2540 เป็นต้นมา สาเหตุหนึ่งที่ถูกนำมากล่าวอ้างคือการบริโภคของคนไทยที่ฟุ่มเฟือย เป็นความต้องการที่เกินความจำเป็น การใช้ทรัพยากรอย่างไม่ประหยัด โดยธรรมชาติมนุษย์ความปรารถนาเป็นความรู้สึกนึกคิดส่วนบุคคลที่อาจจะขึ้นอยู่กับวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี และสิ่งแวดล้อม หรือรสนิยมส่วนบุคคล ในขณะที่ด้วยกันสถาบันทางสังคมต่างก็สนับสนุนต่อการสะสมทรัพย์และความมั่งคั่ง ทำให้บางครั้งการบริโภคสินค้าและบริการที่เกินตัวทำให้รายได้ไม่พอกับรายจ่าย ไม่รู้จักควบคุมรายจ่ายให้เหมาะสมกับรายได้ เช่น ซื้อของฟุ่มเฟือยและไม่จำเป็น เห็นคนอื่นมีก็อยากมีบ้าง บางครั้งทำให้เป็นหนี้สิน นำไปสู่การทุจริตต่อหน้าที่ ซึ่งมีผลกระทบต่อครอบครัวและต่อการทำงาน จนถึงระดับประเทศ

จากปัญหาดังกล่าวทำให้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเข้ามามีบทบาทในการดำเนินชีวิตเพราะเป็นเรื่องของคนทุกระดับ ซึ่งแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้หลักคิดที่สอดคล้องกับหลักในทางเศรษฐศาสตร์ โดยหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้ความสำคัญของการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ ไม่ใช้อย่างสิ้นเปลืองสูญเปล่า โดยเหตุและผลในการตัดสินใจเกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรอย่างรอบคอบระมัดระวัง เพื่อใช้อย่างประหยัดและคุ้มค่า ไม่ฟุ่มเฟือย โดยพิจารณาถึงผลกระทบทั้งในระยะสั้นและระยะยาว ซึ่งการตัดสินใจนั้นต้องอาศัยความรู้ ข้อมูล ซึ่งเป็นเงื่อนไขหนึ่งของการประยุกต์หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง นอกจากนี้แนวทางปฏิบัติต้องยึดหลักคุณธรรมหรือจริยธรรม คือมีเมตตา ยุติธรรม ซื่อสัตย์สุจริต มีความขยันหมั่นเพียร อดทน ดำเนินในทางสายกลาง มีความพอเพียง พอประมาณ มีเหตุผลในการใช้จ่าย มีความรู้ ความรอบคอบ ความระมัดระวัง ควบคู่ไปกับการมีจิตสำนึกที่ดี มีสติปัญญา ด้วยการวิเคราะห์อย่างมีเหตุมีผล รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง ไม่ประมาท เพื่อก่อให้เกิดความสมดุลทั้งทางด้านเศรษฐกิจและจิตใจ จากปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงได้มีนักวิชาการและองค์กรต่างๆ นำไปขยายผลและอธิบายในมุมมองด้านเศรษฐกิจดังนี้

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2549) ได้มีการขยายความสำคัญ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงว่าเป็นวิถีชีวิตและเศรษฐกิจทางสายกลางของคนทุกระดับ โดยมีแนวทางดังนี้

- 1) พอเพียง คือการบริโภคและการผลิตอยู่บนพื้นฐานของความพอประมาณและเหตุผล ไม่ขาดสนแต่ไม่ฟุ่มเฟือย
- 2) ความสมดุล คือ เน้นการพัฒนาในลักษณะองค์รวม มีความสมดุลระหว่างเศรษฐกิจกับการเงิน
- 3) ยั่งยืน พอเพียงอย่างต่อเนื่อง
- 4) การเสริมสร้างคุณภาพคน เน้นให้มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความเพียร มีวินัย มีสติ

กรมการศาสนา (2550) ได้กล่าวถึงปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในด้านเศรษฐกิจตามหลักพระพุทธศาสนา คือการดำรงชีวิตที่เรียบง่าย ประหยัด ไม่ฟุ้งเฟ้อ ฟุ่มเฟือย เป็นเศรษฐกิจแบบพออยู่พอกิน มีความขยันหมั่นเพียรในการประกอบอาชีพเพื่อพึ่งตนเองได้ มีรายได้เพิ่มสูงขึ้นพ้นจากความยากจน มีชีวิตที่เป็นสุขตามอัตภาพ พ้นจากการเป็นหนี้ มีครอบครัวที่อบอุ่นและเป็นสุข

จิราญ อิศรางกูร ณ อยุธยา (2549) ได้สรุปการใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในด้านเศรษฐกิจ คือ ลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ ใช้ชีวิตอย่างพอควร คิดและวางแผนอย่างรอบคอบ มีภูมิคุ้มกันไม่เสี่ยงเกินไป มีการเลือกทางเลือกลำรอง

ปรียานุช พิบูลสรวุฑ (2550) ได้กล่าวถึงการใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงด้านเศรษฐกิจ คือการดำรงชีวิตโดยรายได้สมดุลกับรายจ่าย มีเหตุผลในการใช้จ่ายเงิน มีเหตุผลในการใช้ของว่าจำเป็นหรือฟุ่มเฟือย มีการออมเงิน หรือมีสวัสดิการเช่น การซื้อประกันชีวิต ประกันสุขภาพ หรือสวัสดิการต่างๆ เพื่อเป็นหลักประกันในอนาคต

อภิชัย พันธเสน (2549) ได้กล่าวถึงการใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงด้านเศรษฐกิจ คือ การดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจตามแนวทางของพุทธธรรมอย่างแท้จริง ทั้งนี้เนื่องจากในพระราชดำรัสหนึ่ง ได้ให้คำอธิบายถึง เศรษฐกิจพอเพียงคือความพอประมาณ ซื่อตรง ไม่โลภมาก และต้องไม่เบียดเบียนผู้อื่น ระบบเศรษฐกิจพอเพียง มุ่งเน้นให้บุคคลสามารถประกอบอาชีพได้อย่างยั่งยืน และใช้จ่ายเงินให้ได้มาอย่างพอเพียงและประหยัด ตามกำลังของเงินของบุคคลนั้น โดยปราศจากการกู้หนี้ยืมสิน และถ้ามีเงินเหลือ ก็แบ่งเก็บออมไว้บางส่วน ช่วยเหลือผู้อื่นบางส่วน และอาจจะใช้จ่ายมาเพื่อปัจจัยเสริมอีกบางส่วน

สรุปได้ว่า แนวทางการดำรงชีวิตอย่างพอเพียงได้ถูกกล่าวถึงอย่างกว้างขวาง เพราะสภาพการดำรงชีวิตของสังคมทุนนิยมในปัจจุบันได้ถูกปลูกฝัง สร้าง หรือกระตุ้น ให้เกิดการใช้จ่ายอย่างเกินตัว ในเรื่องที่ไม่เกี่ยวข้องหรือเกินกว่าปัจจัยในการดำรงชีวิต เช่น การบริโภคเกินตัว ความบันเทิงหลากหลายรูปแบบ ความสวยความงาม การแต่งตัวตามแฟชั่น การพนันหรือเสี่ยงโชค เป็นต้น จนทำให้ไม่มีเงินเพียงพอเพื่อตอบสนองความต้องการเหล่านั้น ส่งผลให้เกิดการกู้หนี้ยืมสิน เกิดเป็นวัฏจักรที่บุคคลหนึ่งไม่สามารถหลุดออกมาได้ ถ้าไม่เปลี่ยนแนวทางในการดำรงชีวิต

3.2 ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับการดำเนินชีวิตด้านสังคม

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมมีส่วนทำให้เกิดวิกฤตในสังคมไทยโดยในปัจจุบันคนส่วนใหญ่ไม่คิดช่วยเหลือสังคม เนื่องจากระบบการศึกษานั้นเน้นให้ความสำคัญกับใบปริญญา มากกว่าเน้นผลที่จะได้รับการศึกษาเล่าเรียน ขณะที่สถาบันส่วนใหญ่มักได้รับอิทธิพลจากตะวันตก ทำให้วัฒนธรรมที่ตึงเครียดแต่ดั้งเดิมถูกทำลาย มีการรับเอาวิถีการดำเนินชีวิตจากต่างประเทศมาโดยไม่ปรับใช้ให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมของประเทศไทย เพราะถูกความเจริญของวัฒนธรรมตะวันตกแทรกเข้ามาในรูปแบบการบริโภคและอุปโภค เงินกลายเป็นปัจจัยหลักในการดำรงชีวิต การเน้นสร้างความร่ำรวย ทำให้เกิดการแย่งชิงทรัพยากร เพื่อนำไปส่งเสริมความกินดีอยู่ดีทางวัตถุ การเปลี่ยนแปลงสภาพสังคมและวิถีการดำรงชีวิตของสมาชิกในชนบท และปัญหาโครงสร้างประชากรของชุมชน เนื่องจากสมาชิกในชนบทไม่ยอมเป็นชาวนา จึงอพยพออกจากท้องถิ่นเพื่อไปหางานทำในเมือง ทำให้เหลือแต่คนชราและเด็กอยู่ในชุมชน เป็นผลให้ชุมชนขาดแคลนแรงงาน ในภาคเกษตร สถาบันครอบครัวจึงล่มสลาย พ่อแม่ต้องดิ้นรนเพื่อความอยู่รอดของตนเองทำให้ละเลยที่จะอบรมและเอาใจใส่ลูก เพื่อนและสังคมภายนอกจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่จะสามารถชักจูงลูกมากกว่าครอบครัว

จากทิศทางการพัฒนาประเทศในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) กำหนดขึ้นบนพื้นฐานการเสริมสร้างทุนของประเทศทั้งทุนทางสังคม ทุนเศรษฐกิจ และทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้เข้มแข็งอย่างต่อเนื่อง ยึดคนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา และอัญเชิญปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวทางปฏิบัติ เพื่อมุ่งสู่สังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน ดังนั้นยุทธศาสตร์การพัฒนาคนและสังคมไทยจึงให้ความสำคัญลำดับสูงกับการพัฒนาคุณภาพคน เนื่องจากคนเป็นทั้งเป้าหมายสุดท้ายที่จะได้รับผลประโยชน์และผลกระทบจากการพัฒนา ขณะเดียวกันเป็นผู้ขับเคลื่อนการพัฒนาเพื่อไปสู่เป้าประสงค์ที่ต้องการ จึงจำเป็นต้องพัฒนาคุณภาพคนในทุกมิติอย่างสมดุล ทั้งจิตใจ ร่างกาย ความรู้และทักษะความสามารถ เพื่อให้เทียบพร้อมทั้งด้านคุณธรรมและความรู้ ซึ่งจะนำไปสู่การคิดวิเคราะห์อย่างมีเหตุผล

รอบคอบและระมัดระวัง ด้วยจิตสำนึกในศีลธรรมและคุณธรรม ทำให้รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง และสามารถตัดสินใจโดยใช้หลักความพอประมาณในการดำเนินชีวิตอย่างมีจริยธรรม ซื่อสัตย์ สุจริต อุดมคติขยันหมั่นเพียร อันจะเป็นภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีให้คนพร้อมเผชิญต่อการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้น ดำรงชีวิตอย่างมีศักดิ์ศรีและมีความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม อยู่ในครอบครัวที่อบอุ่นและสังคมที่สงบสันติสุข ขณะเดียวกันเป็นพลังในการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจให้มีคุณภาพ มีเสถียรภาพและเป็นธรรม รวมทั้งการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้เป็นฐานการดำรงชีวิตและการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน นำไปสู่สังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน

ในการพัฒนาคุณภาพคนและสังคมไทยให้ก้าวสู่สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ทุกภาคส่วนมีบทบาทในการผลักดันแนวทางการพัฒนาไปสู่การปฏิบัติบนพื้นฐานของความร่วมมือและประสานเชื่อมโยงการทำงานอย่างบูรณาการดังนี้

1. ภาครัฐ กำหนดนโยบาย มาตรการ ในการกำกับดูแล สนับสนุนและประสานการทำงานที่เชื่อมโยงทั้งในระดับนโยบายและระดับปฏิบัติและติดตามประเมินผลระดับนโยบาย/ส่วนกลาง

1.1) สร้างโอกาสทางการศึกษาและการเรียนรู้ของคนทุกกลุ่ม สนับสนุนพัฒนากำลังคนทุกระดับร่วมกับภาคอุตสาหกรรมและสถาบันการศึกษา รวมทั้งผลักดันสถาบันองค์กรต่างๆ ในสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งสถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา และสถาบันศาสนา จัดการศึกษาที่เน้นคุณธรรมนำความรู้

1.2) ส่งเสริมการจัดการองค์ความรู้อย่างเป็นระบบ ควบคู่กับการสร้างความรู้ ความเข้าใจให้ประชาชนเกิดความตระหนักและความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย

1.3) พัฒนาระบบสุขภาพอย่างครบวงจร ที่มุ่งการส่งเสริม การป้องกัน การรักษา การฟื้นฟูสภาพร่างกายและจิตใจ พัฒนาคุณภาพบริการและการผลิตบุคลากรด้านการแพทย์และสาธารณสุข

1.4 กำกับดูแล ประสาน เชื่อมโยงการพัฒนาของภาคส่วนต่างๆ ติดตามการสร้าง ความมั่นคงของมนุษย์ทุกช่วงวัยรวมทั้งติดตามประเมินผลการดำเนินงานในภาพรวม

2. ระดับท้องถิ่น

2.1 เพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารจัดการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จัดลำดับความสำคัญของการพัฒนาท้องถิ่นได้อย่างสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการที่แท้จริงของประชาชน รวมทั้งสอดคล้องกับทิศทางการพัฒนาประเทศ สามารถบริหารงบประมาณได้อย่างคุ้มค่า

2.2 จัดบริการขั้นพื้นฐานที่จำเป็นในการดำรงชีวิตอย่างพอเพียงและมีคุณภาพ ดูแลความมั่นคงและปลอดภัย รวมทั้งพัฒนาระบบการคุ้มครองทางสังคม สวัสดิการสังคม ที่มีคุณภาพให้ครอบคลุมประชาชนในพื้นที่

2.3 สนับสนุนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ส่งเสริมสุขภาวะ และจัดบริการสังคมให้ทั่วถึงโดยเฉพาะกลุ่มผู้ด้อยโอกาส จัดสรรงบประมาณการพัฒนาที่สมดุลทั้งเศรษฐกิจและสังคมและผลักดันการจัดทำแผนชุมชน

2.4 ประสานและสนับสนุนการสืบค้น รวบรวม จัดเก็บ การถ่ายทอด ความรู้ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมพื้นบ้านให้เป็นระบบและนำมาใช้ในการพัฒนาท้องถิ่น

2.5 ส่งเสริมและประสานให้เกิดการรวมกลุ่มในเชิงสร้างสรรค์ของคนในชุมชนในการทำกิจกรรมการพัฒนาในด้านต่างๆรวมทั้งสร้างและเชื่อมโยงเครือข่ายการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างภาคที่เกี่ยวข้องในการดูแล

3. ธุรกิจเอกชน

3.1 ยกระดับการผลิตบนฐานความรู้ เทคโนโลยี และนวัตกรรม โดยมีการกระบวนการผลิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม พัฒนาคุณภาพแรงงานด้วยการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ และการเสริมสร้างชีวิตอนามัย รวมทั้งสร้างและพัฒนากระบวนการเครือข่ายพันธมิตรทางธุรกิจการค้า

3.2 สนับสนุนการวิจัยและพัฒนาที่จะนำไปสู่การสร้างนวัตกรรม เทคโนโลยีทางการผลิตบนฐานการพึ่งตนเอง และลดการนำเข้าเทคโนโลยีจากต่างประเทศ รวมทั้งการสร้างเอกลักษณ์ของสินค้าและบริการบนพื้นฐานของภูมิปัญญาและวัฒนธรรมไทย นำไปสู่การเพิ่มคุณค่าและมูลค่าทางเศรษฐกิจ

3.3 ประสานความร่วมมือกับภาครัฐและสถาบันการศึกษาในการกำหนดทิศทางการพัฒนาคุณภาพคนเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน ร่วมพัฒนาหลักสูตรการศึกษา ถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์สู่ระบบการเรียนการสอนในโรงเรียน ส่งเสริมการพัฒนาความรู้และทักษะ และศักยภาพของแรงงานในการดูดซับเทคโนโลยีจากต่างประเทศ

4. ประชาสังคม เป็นการรวมตัวของภาคีการพัฒนาต่างๆ ประกอบด้วย ชุมชน ประชาคม มูลนิธิ สมาคม และองค์กรพัฒนาเอกชน

4.1 สร้างผู้มีศักยภาพ/ผู้นำตามธรรมชาติให้เป็นแกนนำของประชาสังคม ริเริ่มกิจกรรมสร้างสรรค์ สนับสนุนกระบวนการมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่อง การประสานความร่วมมือกับภาคส่วนต่างๆ ตลอดจนเป็นแกนนำในการขยายเครือข่ายประชาสังคมไปสู่ระดับประเทศ

4.2 เสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ และสนับสนุนการจัดการความรู้ของชุมชน

อย่างเป็นระบบ สร้างความรู้ใหม่ๆ ให้คนในชุมชนมีความรู้และทักษะที่ทันต่อการเปลี่ยนแปลง สร้างโอกาสในการประกอบอาชีพ และเสริมสร้างสุขภาวะที่ดี โดยประสานความร่วมมือกับ สถาบันการศึกษา องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และส่งเสริมให้ปราชญ์ ผู้รู้ ผู้สูงอายุในชุมชน มีบทบาทในการถ่ายทอดความรู้สู่คนรุ่นใหม่

4.3 จัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่อย่างเป็นระบบ โดยนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาพัฒนา ต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่นในการอนุรักษ์ ดูแล พื้นฟู และนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างยั่งยืน

4.4 สร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมแก่คนในชุมชนโดยเฉพาะผู้ด้อยโอกาส ส่งเสริมการออม พัฒนาวิสาหกิจชุมชน จัดสวัสดิการชุมชน ติดตามและเฝ้าระวังทางสังคม

5. สถาบันทางสังคม ประกอบด้วย

5.1 ครอบครัว

1) น้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต หาความรู้ และเพิ่มพูนทักษะในการเลี้ยงดูสมาชิกในครอบครัวให้เหมาะสมตามวัย และเป็นแบบอย่างที่ดี

2) ปลูกฝังนิสัยใฝ่รู้ รักการอ่าน สนับสนุนการเรียนรู้ตามศักยภาพและความสนใจอย่างต่อเนื่อง ถ่ายทอดวัฒนธรรม จารีตประเพณี ค่านิยมที่ดีงาม และอบรมให้รู้จักบทบาทและหน้าที่ มีวินัย รับผิดชอบ เป็นคนดี มีคุณธรรม มีน้ำใจ มีจิตสาธารณะ

3) ร่วมเป็นสมาชิกของกลุ่มต่างๆ เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการประกอบอาชีพ ดูแลช่วยเหลือเกื้อกูล แก้ไขปัญหา เฝ้าระวังชุมชนให้มีความปลอดภัย

4) ร่วมสืบค้น รวบรวม จัดเก็บและถ่ายทอดความรู้ ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมพื้นบ้านให้เป็นระบบ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในชุมชน และใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิต

5) ผลิตและบริโภคพืชผักที่ปลอดสารพิษ นำสมุนไพรใช้ทดแทนสารเคมี ป้องกันและรักษาโรค รวมทั้งรักษาสภาพแวดล้อมของบ้าน จัดการขยะในครัวเรือน และร่วมดูแลชุมชนให้น่าอยู่อาศัย

5.2 สถาบันการศึกษา

1) พัฒนาระบบการเรียนการสอนที่เน้นเด็กเป็นศูนย์กลาง ค้นหาศักยภาพเด็กและพัฒนาให้สอดคล้องกับความสามารถและความถนัด ส่งความเป็นเลิศ เชื่อมโยงการเรียนรู้ในระบบและนอกระบบการศึกษา ควบคู่กับการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม

2) พัฒนาและจัดการเรียนการสอนที่มุ่งให้เด็กและเยาวชนมีความรู้ทักษะพื้นฐานเข้มแข็ง พร้อมต่อการประกอบอาชีพ รวมทั้งชี้แนะแนวทางการเข้าสู่อาชีพ เพิ่มความรู้เรื่องทักษะชีวิต ทักษะพื้นฐาน วัฒนธรรม ภูมิปัญญาไว้ในหลักสูตรการเรียนการสอนทุกรูปแบบ

3) สร้างและพัฒนากำลังคนที่มีความเป็นเลิศในการสร้างสรรค์นวัตกรรม โดยพัฒนากระบวนการเรียนรู้ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่เน้นการปฏิบัติจริงตั้งแต่ชั้นปฐมวัย ให้ผู้รู้และผู้เชี่ยวชาญจากสถานประกอบการด้านเทคโนโลยีสมัยใหม่ และผู้รู้ด้านภูมิปัญญาไทยมีส่วนร่วมถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์

4) สร้างองค์ความรู้ใหม่ และนำไปสู่การสร้างนวัตกรรม โดยให้ความสำคัญกับฐานทางด้านเทคโนโลยีที่พึ่งพาตนเอง นำภูมิปัญญาไทยผสมผสานกับเทคโนโลยี รวมทั้งเผยแพร่องค์ความรู้อย่างกว้างขวาง

5) เป็นแหล่งข้อมูลของชุมชนและที่ปรึกษาทางวิชาการของชุมชน ทำการวิจัยร่วมกับชุมชน ถอดรหัสความรู้ ภูมิปัญญาที่อยู่ในตัวคนให้เป็นความรู้ที่เปิดเผย และสร้างกระบวนการเรียนรู้ในการต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่นด้วยเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่ชุมชนสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน รวมทั้งสร้างศักยภาพชุมชนให้สามารถจัดการความรู้ในชุมชน

5.3 สถาบันศาสนา

1) สร้างแรงจูงใจให้ประชาชนใช้หลักธรรมในการดำรงชีวิตมากขึ้น และเป็นศูนย์รวมใจและที่ยึดเหนี่ยวของคนในสังคม โดยปรับรูปแบบการเผยแผ่หลักธรรมให้ทันต่อยุคสมัยและกลุ่มเป้าหมาย ชี้แนะแนวปฏิบัติในการดำรงชีวิตตามหลักธรรม

2) พัฒนานุศลากรทางศาสนาให้มีศักยภาพในการจูงใจให้คนเลื่อมใสศรัทธา และปฏิบัติตามหลักคำสอนทางศาสนา

3) ผนึกพลังร่วมกับสถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา และสถาบันทางสังคมอื่นๆ ในการร่วมสร้างคนดีและสังคมดี โดยเน้นสร้างบทบาททางด้านการทำกิจกรรมสาธารณประโยชน์ การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน การปลูกฝังค่านิยมและจิตสำนึกในการอุทิศตนเพื่อส่วนรวม

5.4 สื่อสารมวลชน

1) ผลิตสื่อสร้างสรรค์ สร้างกระแสเชิงบวกให้เกิดแก่สังคม สร้างพื้นที่ดี ให้แก่เด็กและครอบครัว และส่งเสริมให้เด็กมีบทบาทร่วมผลิตสื่อสร้างสรรค์

2) เผยแพร่ความรู้ทางวิชาการ ผลงานวิจัย นวัตกรรมที่หลากหลายสนองความต้องการของกลุ่มเป้าหมายต่างๆ เสริมสร้างความรู้ที่เพิ่มมุมมองและเปิดโลกทัศน์ และกระตุ้นให้

คนไทยเห็นความสำคัญของการเรียนรู้ สร้างแรงจูงใจและจุดประกายความคิดเชิงสร้างสรรค์ให้แก่เด็กและเยาวชน รวมทั้งการใช้สื่อสารมวลชนเป็นเครื่องมือในการสร้างความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องในบทบาท สิทธิ และหน้าที่การเป็นพลเมืองที่ดี

5.5 องค์การระหว่างประเทศ

1) ให้การสนับสนุนทางวิชาการในงานพัฒนา เป็นศูนย์ข้อมูล เป็นที่ปรึกษา และส่งเสริมสนับสนุนการฝึกอบรม พัฒนาศักยภาพของบุคลากร เพื่อพัฒนาขีดความสามารถด้านต่างๆ ให้แก่ประเทศที่ขอรับการช่วยเหลือ

2) ประสานการถ่ายทอดประสบการณ์ของประเทศต่างๆ และเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้และการพัฒนา เพื่อสร้างทางเลือกในการพัฒนาที่เหมาะสมกับบริบทของแต่ละประเทศ

3) สร้างความตระหนัก ผลักดัน ประสานและเสริมสร้างความร่วมมือระหว่างประเทศ/เครือข่ายความร่วมมือในการช่วยเหลือ การพัฒนาและสร้างภาคีการพัฒนาในระดับนานาชาติในประเด็นที่ส่งผลกระทบหรือก่อให้เกิดการพัฒนาในระดับสากล ตลอดจนส่งเสริมปฏิสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่มีความหลากหลายของชาติพันธุ์ วัฒนธรรมและภาษาเพื่อก่อให้เกิดความสมานฉันท์

4) ติดตามและเฝ้าระวัง รวมทั้งเสนอแนะประเด็นการพัฒนาที่เหมาะสมกับสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงในระดับโลก

เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลก ยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้ จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอนและขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคน ในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับ ให้มีสำนึกในคุณธรรมความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ ปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดีผู้วิจัยได้ศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตด้านสังคมดังต่อไปนี้

ณรงค์ เส็งประชา (2544) ได้อธิบายเกี่ยวกับสังคมไว้ว่า เมื่อมนุษย์มีความต้องการทำให้มนุษย์เกิดความจำเป็นที่ต้องมาอยู่ร่วมกัน ซึ่งอาจเกิดขึ้นโดยบังเอิญหรือโดยเจตนาก็ได้ เริ่มตั้งแต่ระดับครอบครัว แล้วค่อยๆ ขยายขอบเขตกว้างขวางมากยิ่งขึ้น ประญาเศรษฐกิจพอเพียงจึงเข้ามาเกี่ยวข้องกับ การดำเนินชีวิตในสังคม เพราะปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมุ่งให้เกิดสังคมที่มีความสงบสุข มีเมตตาเอื้ออาทรช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มุ่งให้เกิดความสามัคคี อยู่ร่วมกันโดยไม่เบียดเบียนกัน เคารพเอาเปรียบกัน หรือมุ่งที่จะทำลายกัน นอกจากนั้นยังมีนักวิชาการได้เสนอแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงทางด้านสังคม

วิรัช วิรัชนิภาวรรณ (2550) ได้กล่าวถึง ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับการบริหารจัดการว่า เป็นการปฏิบัติงานที่บุคคล หรือหน่วยงานนำมาใช้ในการเปลี่ยนแปลง พัฒนา หรือสร้างความอยู่เย็นเป็นสุขอย่างมั่นคงและยั่งยืนให้แก่ ชุมชน สังคม ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน ได้แก่ การคิด การลงมือปฏิบัติงานจริง และการประเมินผล ทั้งนี้ตั้งอยู่บนพื้นฐานของทางสายกลางที่คำนึงถึงหลักการสำคัญ คือ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกัน รวมตลอดถึงการใช้ความรู้และคุณธรรมในปฏิบัติงานด้วย

ปริญานุษ พิบูลสรารุช (2551) กล่าวว่า การนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน แบ่งปันกำลังทรัพย์ กำลังกาย กำลังใจ และกำลังความรู้ การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การทำงานอย่างรอบคอบ ทำงานด้วยความระมัดระวัง มีความเพียร มีความอดทน และมีน้ำใจ

สมพร เทพสิทธิ์า (2549) กล่าวว่า เศรษฐกิจพอเพียงมุ่งให้สังคมเกิดความสุขสงบ คนมีเมตตาเอื้ออาทรช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ไม่ใช่ต่างคนต่างอยู่ มุ่งให้เกิดความสามัคคี ร่วมกัน ไม่มีการเบียดเบียน ไม่เอารัดเอาเปรียบกันหรือไม่มีการมุ่งร้ายทำลายกัน

จากปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่เกี่ยวข้องกับสังคมตามที่ได้กล่าวไว้ข้างต้น พบว่า เศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางการพัฒนาสังคมที่เน้นความยั่งยืน รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง มีจิตสำนึกแห่งความพอดี มีเหตุผล ไม่ทะเยอทะยานจนเกินตัว ไม่เน้นแข่งขันจนลืมนแบ่งปัน

3.3 ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับการดำเนินชีวิตด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 ได้กล่าวถึงการพัฒนาบนฐานความหลากหลายทางชีวภาพและการสร้างความมั่นคงของฐานทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมว่า คือ การใช้ประโยชน์จากจุดแข็งและปรับปรุงแก้ไขจุดอ่อนของทุนทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่

รวมทั้งคำนึงถึงบริบทการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในอนาคต โดยแนวคิดการบริหารจัดการมุ่งสู่การพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน ทั้งในมิติของเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้วยการฟื้นฟูและสร้างความอุดมสมบูรณ์ของฐานทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญ ได้แก่ ดิน น้ำ ป่าไม้ ทรัพยากรชายฝั่งทะเล และความหลากหลายทางชีวภาพ การจัดการสิ่งแวดล้อมและควบคุมมลพิษที่ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศ เพื่อให้ฐานทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด ยังคงเป็นปัจจัยสำคัญต่อการดำรงชีวิต เป็นพื้นฐานของการพึ่งตนเอง รวมทั้งเสริมสร้างทุนทางสังคม และรักษาขีดความสามารถทางเศรษฐกิจของประเทศ เพื่อการพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน

ความหลากหลายทางชีวภาพเป็นจุดแข็งของประเทศไทย มีความเชื่อมโยงกับวิถีชีวิต วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ความหลากหลายทางชีวภาพเป็นทุนที่มีชีวิต เกี่ยวโยงอยู่ในทรัพยากรทุกอย่าง บ่งชี้ถึงความอุดมสมบูรณ์ และเป็นส่วนที่สำคัญที่สุดของระบบนิเวศ ในขณะเดียวกัน บริบทการเปลี่ยนแปลงจากภายนอก ทั้งความก้าวหน้าของเทคโนโลยีชีวภาพ สังคม ผู้สูงอายุ กระแสสุขภาพและการนิยมธรรมชาติ จะทำให้เป็นโอกาสของการใช้ความหลากหลายทางชีวภาพเป็นฐานการสร้างมูลค่าเพิ่มของภาคการผลิตและบริการ และใช้เป็นวัตถุดิบสำคัญสำหรับการสร้างนวัตกรรมที่มีคุณค่าสูงขึ้นในขณะที่พันธกรณีระหว่างประเทศ และข้อตกลงการเปิดเสรีทางการค้าทั้งทวีปภาคีและพหุภาคี จะส่งผลกระทบอย่างกว้างขวาง ทั้งเรื่องการจัดการทรัพยากร สิ่งแวดล้อม ทรัพย์สินทางปัญญา การค้า บริการ และภาคการผลิต ทำให้ต้องพิจารณากำหนดจุดยืน และวางยุทธศาสตร์ที่ชัดเจน เพื่อรักษาผลประโยชน์ของประเทศ สามารถรักษาความมั่นคงของฐานทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งคุ้มครองสิทธิชุมชนและภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อความอยู่ดีมีสุขของประชาชนในระยะยาว ทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประเทศไทยนั้น พบว่าความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมที่เคยเป็นจุดแข็งของประเทศมาแต่เดิม ได้รับผลกระทบจากแบบแผนการพัฒนาที่มุ่งใช้ประโยชน์จากทรัพยากรเพื่อตอบสนองการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นหลัก ทำให้มีการใช้ทรัพยากรอย่างสิ้นเปลืองโดยไม่คำนึงถึงข้อจำกัด การขยายตัวของภาคเศรษฐกิจและการย้ายฐานการผลิตของอุตสาหกรรมที่มีมลพิษสูง จากผลของการเปิดเสรีทางการค้าและการลงทุน รวมทั้งพฤติกรรมบริโภคและกระแสวัตถุนิยม ได้เพิ่มปริมาณมลพิษและของเสีย ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสุขภาพอนามัยของประชาชน ทำให้สถานการณ์ทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอยู่ในสภาพที่กำลังเป็นปัญหาค่อการดำรงชีวิตของประชาชน และส่งผลต่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ดังนี้

พื้นที่ป่าไม้ถูกทำลายเหลือพื้นที่ป่า ร้อยละ 33 ของพื้นที่ประเทศ น้อยกว่าประเทศในแถบเอเชีย เช่น ญี่ปุ่น เกาหลีใต้ เวียดนาม และต่ำกว่าร้อยละ 40 ซึ่งเป็นระดับที่จะรักษาสมดุลของระบบนิเวศไว้ได้ การสูญเสียพื้นที่ป่าอย่างต่อเนื่องทำให้เกิดปัญหาน้ำท่วม น้ำแล้ง และภัย

ธรรมชาติที่บ่อยครั้งและรุนแรงมากขึ้น นอกจากนั้น ยังประสบปัญหาทั้งน้ำขาดแคลน และความเสื่อมโทรมของคุณภาพน้ำมีการใช้น้ำเพิ่มขึ้นมากอย่างไม่มีการจำกัด

ทรัพยากรดินเสื่อมโทรมจากการใช้ที่ดินไม่ถูกต้องตามศักยภาพ ความอุดมสมบูรณ์ของดินลดลง ในขณะที่ความต้องการพื้นที่ทำการเกษตรเพิ่มขึ้น ทำให้ต้องเพิ่มผลผลิตโดยใช้สารเคมี เกิดปัญหาการตกค้างของสารเคมีในดิน รวมทั้งมีปัญหามลพิษจากกิจกรรมการเกษตรที่ติดต่อกัน ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งก็ลดความอุดมสมบูรณ์ลง สำหรับทรัพยากรความหลากหลายทางชีวภาพ ก็กำลังถูกทำลายอย่างรวดเร็ว สาเหตุมาจากการดำเนินกิจกรรมของมนุษย์ที่ทำลายถิ่นที่อยู่อาศัยของสิ่งมีชีวิตชนิดต่างๆ และส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงของระบบนิเวศ ทำให้อัตราการสูญพันธุ์ของสิ่งมีชีวิตเพิ่มขึ้น

สถานการณ์คุณภาพสิ่งแวดล้อมของประเทศในช่วงที่ผ่านมา ถึงแม้ว่าจะได้รับการแก้ไขอย่างต่อเนื่อง แต่โดยภาพรวมยังมีสภาพเสื่อมโทรม ส่งผลกระทบต่อสุขภาพอนามัยและคุณภาพชีวิต โดยคุณภาพอากาศในบริเวณเมืองใหญ่ที่มีการจราจรหนาแน่น พื้นที่ที่มีการเผาในที่โล่งแจ้ง และเขตอุตสาหกรรม มีคุณภาพอากาศต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐาน โดยเฉพาะฝุ่นละอองขนาดเล็ก ซึ่งมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นตามการขยายตัวของเศรษฐกิจและจำนวนรถยนต์สะสม การผลิตและการนำเข้าสารอันตราย เพื่อใช้ในภาคเกษตรและอุตสาหกรรมเพิ่มขึ้น ขณะที่ยังขาดกลไกการจัดการที่ดีทั้งการควบคุมในกระบวนการผลิต การกักเก็บ การขนส่ง และการปนเปื้อนในสิ่งแวดล้อม มีอุบัติเหตุจากสารเคมีที่สร้างความสูญเสียแก่ชีวิตและทรัพย์สินบ่อยครั้งขึ้น รวมทั้งเกิดการตกค้างแพร่กระจายในสิ่งแวดล้อมและปนเปื้อนในห่วงโซ่อาหาร จนส่งผลกระทบต่อสุขภาพอนามัยและการดำเนินวิถีชีวิตของประชาชน

สำหรับปริมาณกากของเสียทั้งขยะมูลฝอยและของเสียอันตรายมีมากถึงปีละ 22 ล้านตัน และมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยไม่สามารถกำจัดได้ทัน ในขณะที่การนำของเสียกลับมาใช้ใหม่ยังทำได้จำกัด ของเสียอันตรายมาจากอุตสาหกรรมอิเล็กทรอนิกส์และโลหะ ซึ่งกำลังขยายตัวอย่างรวดเร็ว และเติบโตมากกว่าการขยายตัวของภาคอุตสาหกรรมโดยรวมถึง ๒-๓ เท่า สถานการณ์และบริบทการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ทำให้เป็นที่ตระหนักว่าทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งเคยเป็นจุดแข็งของประเทศ และเป็นรากฐานที่มั่นคงของการพัฒนาและการดำรงชีวิตของชุมชนและสังคม ได้รับผลกระทบจากแบบแผนการพัฒนาที่ไม่ได้มีการปกป้องดูแลโดยเหมาะสม ก็จะทำให้ฐานทรัพยากรดังกล่าวเสื่อมโทรมอ่อนแอ จนกลายเป็นข้อจำกัดได้

ยุทธศาสตร์การพัฒนามาตรฐานความหลากหลายทางชีวภาพและความมั่นคงของฐานทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ซึ่งได้ใช้หลักการของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วย 3 แนวทาง ได้แก่ การรักษาฐานทรัพยากรและความสมดุลของระบบนิเวศ เพื่อรักษาสมดุลระหว่าง

การอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์ การสร้างสภาพแวดล้อมที่ดีเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตและการพัฒนาที่ยั่งยืน และการพัฒนาคุณค่าความหลากหลายทางชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อวางพื้นฐานสำหรับการปรับเปลี่ยนโครงสร้างเศรษฐกิจไปสู่การพัฒนามาบนฐานความหลากหลายทางชีวภาพในระยะยาว จะช่วยรักษาความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติเพื่อสนับสนุนการดำรงชีพพื้นฐานอย่างทั่วถึง ควบคุมปัญหาสิ่งแวดล้อมไม่ให้เกิดกระบวนการแบบนิเวศที่เหมาะสมต่อการดำรงชีวิต และความอุดมสมบูรณ์ทรัพยากรธรรมชาติ ตลอดจนสร้างสรรค์คุณค่าของฐานทรัพยากรความหลากหลายทางชีวภาพ เป็นการใช้โอกาสจากบริบทการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นและเป็นการพัฒนาที่สอดคล้องกับพื้นฐานของประเทศ เชื่อมโยงวิถีชีวิต ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับองค์ความรู้และนวัตกรรมใหม่ ทั้งนี้ จะทำให้ทุกฝ่ายตระหนักถึงคุณค่าของฐานทรัพยากร ที่ต้องหวงแหนรักษาไว้ตลอดไป ทำให้เกิดการบูรณาการเชื่อมโยงการเสริมสร้างทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทางสังคม และทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นประโยชน์กับสังคมทุกระดับ และสร้างสมดุลของการพัฒนา ที่นำไปสู่สังคมที่มีความสุขได้อย่างยั่งยืน

สุธาวัลย์ เสถียรไทยและคณะ (2550) ได้กล่าวถึงการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมกับไว้ในเรื่องตัวชี้วัดเศรษฐกิจพอเพียงระดับจังหวัดในมิติสิ่งแวดล้อม ว่าจากการเปลี่ยนแปลงรากฐานของประเทศจากชุมชนเกษตรกรรมเพื่อไปเป็นประเทศอุตสาหกรรมโดยที่โครงสร้าง ระบบ กลไกของกระบวนการพัฒนาประเทศที่ผ่านมามีแนวโน้มทางตะวันตก โดยทั้งภูมิปัญญาของไทย และมิได้คำนึงถึงกระบวนการรองรับและแก้ไขปัญหา ซึ่งเป็นภูมิป้องกันที่สำคัญต่อการที่ประเทศไทยจะพัฒนาเป็นประเทศอุตสาหกรรม ทำให้สังคมไทย ไม่พร้อมที่จะรองรับความเสี่ยง จากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างต่างๆ ภายในประเทศทั้งในด้านสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม จากข้อมูลของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติชี้ให้เห็นถึงการพัฒนาที่ไม่ยั่งยืนโดยที่ในอดีตทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้ถูกนำมาใช้เพื่อตอบสนองการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นหลัก ก่อให้เกิดปัญหาน้ำท่วม น้ำแล้ง และภัยธรรมชาติที่บ่อยครั้งและรุนแรง ความหลากหลายทางชีวภาพก็กำลังถูกทำลายอย่างรวดเร็ว สาเหตุมาจากการดำเนินกิจกรรมของมนุษย์ที่ทำลายถิ่นอาศัยของสิ่งมีชีวิตชนิดต่างๆ และส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงของระบบนิเวศน์ทำให้อัตราการสูญพันธุ์ของสิ่งมีชีวิตเพิ่มขึ้น

นอกจากนั้นความต้องการของมนุษย์ก็เกี่ยวข้องกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยตรง เพราะปัจจัยสี่ที่เป็นความจำเป็นกับชีวิตล้วนมาจากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ยิ่งความต้องการของมนุษย์มากขึ้นอย่างไม่มีขีดจำกัดก็จะส่งผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมากขึ้นเท่านั้น เพราะว่าทรัพยากรธรรมชาติเช่น ป่าไม้ แร่

ธาตุ ดิน น้ำ เมื่อมีความจำเป็นจะต้องใช้ในปริมาณที่เพิ่มขึ้นสิ่งเหล่านี้ก็อาจจะหมดไปเนื่องจากทรัพยากรธรรมชาติมีอยู่อย่างจำกัด ตลอดจนการพัฒนาที่เกิดความเสื่อมโทรมทางด้านสิ่งแวดล้อมในการที่จะทำให้การดำเนินชีวิตที่มีความสมดุลไปกับการต้องการด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจึงเข้ามาเป็นบทบาทสำคัญที่เป็นหลักการปฏิบัติที่สำคัญ ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ยึดหลักความพอเพียง ของวิถีชีวิตที่มีความสัมพันธ์ และการพึงพิงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของบุคคล ชุมชน และสังคมนั้นๆ มุ่งสู่ความสมดุลระหว่างการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์ ระหว่างผลประโยชน์ระยะสั้นและผลประโยชน์ระยะยาว ระหว่างผลได้และผลเสีย ขณะเดียวกันยังต้องคำนึงถึงคุณธรรมหรือความเป็นธรรมในการครอบครองสิทธิ การเข้าถึง การใช้และการแบ่งปันผลประโยชน์ระหว่างกลุ่มและสร้างความรู้ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมร่วมกัน รวมทั้งยึดหลักพอประมาณในการพัฒนาที่ไม่ใช้ทรัพยากรธรรมชาติจนเกินขีดความสามารถในการฟื้นตัวของทรัพยากรธรรมชาติและการบำบัดมลพิษของระบบนิเวศให้คงไว้ซึ่งความสมดุลเพื่อสร้างหลักประกันว่าทรัพยากรธรรมชาติเหล่านั้นจะยังคงอยู่และคงความอุดมสมบูรณ์ สามารถเป็นฐานการดำรงชีวิตของคนในสังคมให้อยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันและเป็นรากฐานการพัฒนาประเทศได้อย่างยั่งยืน

3.4 ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับการดำเนินชีวิตด้านวัฒนธรรม

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 ได้กล่าวถึงในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้ยึดหลักความพอเพียงของวิถีชีวิตที่มีความสัมพันธ์และการพึงพิงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของบุคคล ชุมชน และสังคมนั้นๆ มุ่งทางสายกลางหรือความสมดุลระหว่างการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์ ระหว่างผลประโยชน์ระยะสั้นและผลประโยชน์ระยะยาว ระหว่างผลได้และผลเสีย ขณะเดียวกันยังต้องคำนึงถึงคุณธรรมหรือความเป็นธรรม ในการครอบครองสิทธิ การเข้าถึง การใช้และการแบ่งปันผลประโยชน์ระหว่างกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และสร้างความรู้ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมร่วมกันของทุกภาคส่วน รวมทั้งยึดหลัก "ความพอประมาณ" ในการพัฒนาที่ไม่ใช้ทรัพยากรธรรมชาติจนเกินขีดความสามารถในการฟื้นตัวของทรัพยากรธรรมชาติและการบำบัดมลพิษของระบบนิเวศให้คงไว้ซึ่งความสมดุลเพื่อสร้างหลักประกันว่าทรัพยากรธรรมชาติเหล่านั้นจะยังคงอยู่และคงความอุดมสมบูรณ์ สามารถเป็นฐานการดำรงชีวิตของคนในสังคมให้อยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันและเป็นรากฐานการพัฒนาประเทศได้อย่างยั่งยืน

กระบวนการวางแผนยุทธศาสตร์จึงเริ่มจากใช้หลักความมีเหตุผลด้วยการสร้างความรู้เกี่ยวกับสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ สังคม วัฒนธรรม คุณค่าฐานทรัพยากรที่มีอยู่ ให้

เข้าใจถึงเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องกันระหว่างคนกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การปกป้องภัยคุกคามต่อระบบนิเวศ การสร้างฐานรากที่มั่นคงเข้มแข็ง การใช้โอกาสและปัจจัยแวดล้อมที่มีอยู่ในสังคม เพื่อให้เกิดการยกระดับและเปลี่ยนแปลงเชิงคุณภาพอย่างเป็นลำดับขั้น เป็นการพัฒนาที่สามารถพึ่งตนเองได้ มีภูมิปัญญาและสร้างภูมิคุ้มกันให้พร้อมที่จะเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงและปัจจัยคุกคามจากภายนอกได้ โดยให้ความสำคัญกับการเข้าถึงข้อมูลและพัฒนาองค์ความรู้เพื่อการบริหารจัดการเชิงป้องกัน ปรับเปลี่ยนแบบแผนการผลิตและการบริโภคให้เกิดความยั่งยืน ควบคู่กับการรื้อฟื้นภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการฐานทรัพยากรของตนเอง และสร้างทางเลือกของการพัฒนาบนความหลากหลายทางชีวภาพและความหลากหลายทางวัฒนธรรมที่สะท้อนถึงความเข้มแข็งและภูมิปัญญาของชุมชนท้องถิ่น

คณะกรรมการบริหารวิชาบูรณาการ (2548) ได้กล่าวถึงวัฒนธรรมว่าเป็นวิถีชีวิตของมนุษย์ที่เกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสังคมและมนุษย์กับวัฒนธรรม วัฒนธรรมมีทั้งสาระและรูปแบบที่เป็นระบบความคิด โครงสร้างทางสังคม สถาบัน ตลอดจนแบบแผนและทุกสิ่งทุกอย่างที่มนุษย์สร้างขึ้น การดำเนินการใดๆ เกี่ยวกับเรื่องวัฒนธรรมจำเป็นต้องเข้าใจความหมายของบริบทและเงื่อนไขสิ่งแวดล้อม สักยภาพของมนุษย์ ตลอดจนสิ่งใหม่ๆ ที่เกิดขึ้นมาแล้ว มนุษย์จึงนำมาปรับและประยุกต์ใช้ในชีวิตให้เหมาะสมกับความเปลี่ยนแปลงที่ไม่หยุดยั้งในการพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคม ต้องคำนึงถึงความสมดุลระหว่างการพัฒนาคน สังคม และสิ่งแวดล้อมกล่าวคือการพัฒนาคนให้เจริญเติบโตทั้งร่างกายและจิตใจ พัฒนาสภาพแวดล้อมให้มีคุณภาพ โดยให้ความสำคัญของคนให้อยู่ร่วมกันอย่างผาสุกถ้วนหน้า

การดำเนินการที่จะทำให้วัฒนธรรมไทยเข้มแข็งพร้อมที่จะรับเอากระแสวัฒนธรรมมาประยุกต์ใช้ด้วยกัน โดยไม่กระทบกระเทือนหรือทำลายวัฒนธรรมเดิมของไทยนั้น ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจึงเข้ามามีบทบาทสำคัญในการดำเนินชีวิตที่ทำให้เกิดความสมดุล ได้มีนักวิชาการบางท่านได้ให้ความหมายและอธิบายในมุมมองต่างๆ ดังนี้

เสน่ห์ จามริก (2543 อ้างถึงใน วรเดช จันทสรและคณะ, 2551) ได้ให้มุมมองเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงว่า เป็นทั้งหลักการและกระบวนการทางสังคมตั้งแต่ขั้นพื้นฐานและขยายเครือข่ายเกษตรกรรมแบบยั่งยืนเป็นการพัฒนาขีดความสามารถในการผลิตและบริโภคอย่างพออยู่พอกินขึ้นไปถึงขั้นแปรรูปอุตสาหกรรมครัวเรือน สร้างอาชีพและทักษะวิชาการที่หลากหลาย เกิดตลาดซื้อขาย สะสมทุน บนพื้นฐานเครือข่ายเศรษฐกิจชุมชนเพื่อพัฒนาอย่างมั่นคงรวมทั้งเทคโนโลยีซึ่งจะค่อยๆ พัฒนามาจากฐานทรัพยากรและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่ภายในชาติและทั้งที่จะคัดสรรเรียนรู้จากโลกภายนอก “เศรษฐกิจพอเพียง” จึงมีความหมายเป็นเสมือนภูมิคุ้มกันให้กับโลกาภิวัตน์

กรมการศาสนา (2550) ได้กล่าวถึงการดำเนินชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ทางด้านวัฒนธรรมตามแผนพัฒนาส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมว่า ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมุ่งให้เกิดวิถีชีวิตที่ประหยัด อุดม มีชีวิตที่เรียบง่ายไม่ฟุ้งเฟ้อ ไม่ตกเป็นทาสของวัตถุนิยม บริโภคนิยม ซึ่งเป็นสาเหตุของการเกิดหนี้ การคอร์รัปชัน เป็นปัญหาสังคมที่ร้ายแรงบ่อนทำลายความมั่นคงของชาติ

จิรายุ อิศรางกูร ณ อยุธยา (2549) ได้กล่าวถึงการดำเนินชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงทางด้านวัฒนธรรมคือการรู้จักใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม มีความสอดคล้องกับความต้องการและสภาพแวดล้อม มีการพัฒนาเทคโนโลยีจากภูมิปัญญาชาวบ้านให้เกิดประโยชน์กับคนหมู่มาก

ปริญญ์ พิบูลสรวุฑ (2551) ได้กล่าวถึงการดำเนินชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงทางด้านวัฒนธรรมคือการเห็นคุณค่าในความเป็นไทย เอกลักษณ์ของไทย เห็นประโยชน์ของภูมิปัญญาไทย ภูมิปัญญาท้องถิ่น และรู้จักเลือกรับและแยกแยะวัฒนธรรมอื่นๆ ที่เข้ามาสามารถแนะนำบุตรหลานให้รู้จักเลือกรับวัฒนธรรมที่ดี

จะเห็นได้ว่าการทำให้วัฒนธรรมไทยมีความเข้มแข็งพร้อมที่จะรับเอากระแสวัฒนธรรมสากล วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้ โดยไม่กระทบกระเทือนหรือทำลายวัฒนธรรมเดิมของไทย และการพัฒนานั้นต้องมีความสัมพันธ์กันอย่างสมดุลเพราะวัฒนธรรมเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่เกี่ยวข้องด้านการพัฒนาวัตถุและจิตใจ ธรรมชาติสิ่งแวดล้อม

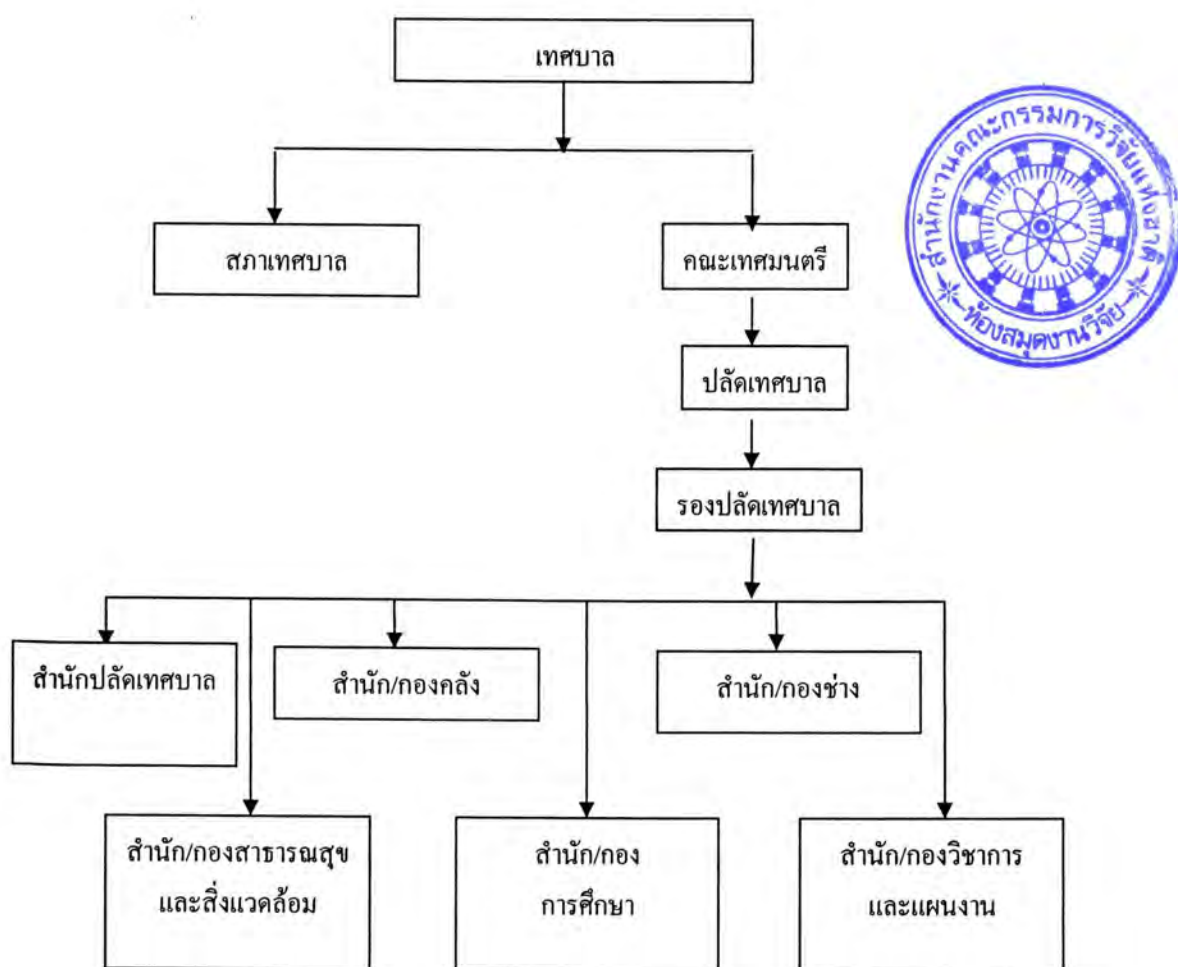
4. องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นในรูปแบบเทศบาล

4.1 โครงสร้างการบริหารของเทศบาลนครขอนแก่น

เทศบาลเป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบหนึ่ง ซึ่งภายหลังจากที่มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองแล้วได้มีการตราพระราชบัญญัติระเบียบราชการบริหารราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2476 และกำหนดให้เทศบาลเป็นองค์กรบริหารรูปแบบหนึ่งของราชการส่วนท้องถิ่น พร้อมกับมีการตราพระราชบัญญัติจัดระเบียบเทศบาล พ.ศ. 2476 ขึ้น ซึ่งถือว่าเป็นกฎหมายฉบับแรกว่าด้วยการจัดระเบียบบริหารปกครองตนเองของเทศบาล และได้มีการปรับปรุงกฎหมายดังกล่าวอยู่เป็นระยะจนกระทั่งในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามเป็นนายกรัฐมนตรีได้มีการตราพระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. 2496 ขึ้นแทนกฎหมายเก่าทั้งหมด (ชูวงศ์ ฉายะบุตร, 2539) ซึ่งได้กำหนดหลักเกณฑ์ในการพิจารณาจัดตั้งท้องถิ่นใดขึ้นเป็นเทศบาลไว้ 3 ประการ ดังนี้

- 1) จำนวนและความหนาแน่นของประชากรในท้องถิ่น
- 2) ความเจริญทางเศรษฐกิจของท้องถิ่น โดยพิจารณาจากการจัดเก็บรายได้ตามที่กฎหมายกำหนดและงบประมาณรายจ่ายในการดำเนินกิจการของท้องถิ่น
- 3) ความสำคัญทางการเมืองของท้องถิ่น โดยพิจารณาถึงศักยภาพของท้องถิ่นนั้นๆว่าจะสามารถพัฒนาความเจริญได้รวดเร็วมากน้อย

สำหรับโครงสร้างของเทศบาลตามพระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. 2496 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 11) พ.ศ.2543และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 12) พ.ศ. 2546 (ภาพที่ 1)

ภาพที่ 1 โครงสร้างของเทศบาล

ที่มา: กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น (2547)

ในการแบ่งส่วนการบริหารของเทศบาลนั้น จะขึ้นอยู่กับเกณฑ์รายได้ ขนาด และประเภทของเทศบาลนั้นๆ ในส่วนของเทศบาลจังหวัดขอนแก่นแบ่งส่วนราชการบริหารดังต่อไปนี้

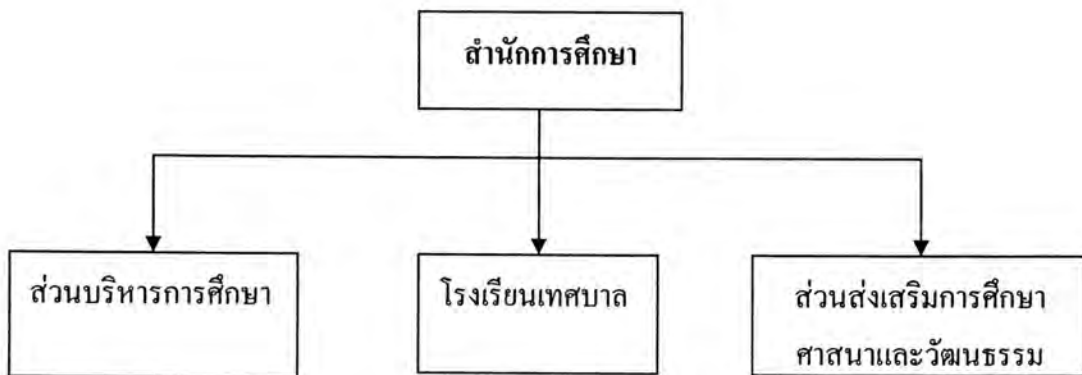
- 1) สำนักปลัดเทศบาล มีหน้าที่ควบคุมดูแลและรับผิดชอบการปฏิบัติงานในหน้าที่ของงานการเจ้าหน้าที่ งานธุรการ งานนโยบายและวางแผน งานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย งานทะเบียนราษฎร งานประชาสัมพันธ์ งานสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม งานการศึกษาและวัฒนธรรม งานนิติการ งานพัฒนาการชุมชนงานวิจัยและประเมินผล
- 2) กองคลัง มีหน้าที่ควบคุมดูแลและรับผิดชอบการปฏิบัติงานในงานการเงินและบัญชี งานพัสดุและทรัพย์สิน งานจัดเก็บและพัฒนารายได้
- 3) กองช่าง มีหน้าที่ควบคุมดูแลและรับผิดชอบการปฏิบัติงานในหน้าที่ของงานวิศวกรรม งานสาธารณสุขโลก งานสวนสาธารณะ
- 4) กองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม มีหน้าที่ควบคุมและกำกับดูแลการปฏิบัติงานในหน้าที่งานรักษาความสะอาด งานสัตวแพทย์ งานรักษาสิ่งแวดล้อมและกำจัดสิ่งปฏิกูล
- 5) กองการศึกษา มีหน้าที่ควบคุมและกำกับดูแลการปฏิบัติงานในหน้าที่ของงานโรงเรียน งานการศึกษาปฐมวัย งานการศึกษาและวัฒนธรรม งานกีฬาและนันทนาการ

4.2 การจัดการศึกษาของเทศบาลนครขอนแก่น

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2540 มาตรา 289 วรรคสอง กำหนดให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นย่อมมีสิทธิจัดการศึกษา อบรมและการฝึกอบรมตามความเหมาะสมและความต้องการภายในท้องถิ่นนั้น และเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา อบรมของรัฐแต่ต้องไม่ขัดต่อมาตรา 43 และมาตรา 81 คือ บุคคลย่อมมีสิทธิเสมอกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่าสิบสองปีที่รัฐบาลจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2555 มาตรา 41 กำหนดว่าองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีสิทธิจัดการศึกษาในระดับใดระดับหนึ่งหรือทุกระดับตามความพร้อม ความเหมาะสม และความต้องการภายในท้องถิ่น และในมาตรา 42 กำหนดว่า ให้กระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการประเมินความพร้อมในการจัดการศึกษาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และมีหน้าที่ในการประสานและส่งเสริมองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้สามารถจัดการศึกษาสอดคล้องกับนโยบายและได้มาตรฐานการศึกษา รวมทั้งการเสนอแนะการจัดสรรงบประมาณอุดหนุนการจัดการศึกษาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

สำหรับการจัดการศึกษาของเทศบาลนครขอนแก่น อยู่ในความดูแลของสำนักงานการศึกษา มีหน้าที่ควบคุมและกำกับดูแลการปฏิบัติงานหน้าที่ของงานโรงเรียน งานการศึกษาและวัฒนธรรม งานกีฬาและนันทนาการ มีผู้อำนวยการสำนักงานการศึกษา เป็นผู้บังคับบัญชาพนักงานและลูกจ้าง สำนักงานการศึกษามีหน้าที่ความรับผิดชอบเกี่ยวกับการบริหารการศึกษาและพัฒนา

การศึกษา ทั้งการศึกษาในระบบการศึกษา การศึกษานอกระบบการศึกษาและการศึกษาตามอัธยาศัย เช่น การจัดการศึกษาปฐมวัย อนุบาลศึกษา ประถมศึกษา มัธยมศึกษาและอาชีวศึกษา โดยให้มีงานธุรการ งานการเจ้าหน้าที่ งานบริหารวิชาการ งานโรงเรียน งานนิเทศ การศึกษา งานกิจการนักเรียน งานการศึกษาปฐมวัย งานขยายโอกาสทางการศึกษา งานฝึกและส่งเสริมอาชีพ งานห้องสมุดและพิพิธภัณฑ์เครือข่ายทางการศึกษา งานกิจการศาสนา งานส่งเสริมประเพณี ศิลปวัฒนธรรม งานกีฬาและนันทนาการ งานกิจกรรมเด็กเยาวชนและการศึกษานอกโรงเรียน งานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องตามที่ได้รับมอบหมาย ในการจัดการศึกษาสำนักการศึกษา มีวิสัยทัศน์ในการจัดการศึกษาว่า การจัดการศึกษาได้มาตรฐาน เด่นการศึกษานอกระบบ จัดครบ การศึกษาตามอัธยาศัย ใส่ใจงานเทคโนโลยี มีระบบนิเทศงาน บูรณาการการเรียนรู้สู่สากล ผู้คนสำนึกรักท้องถิ่น โดยมีโรงเรียนที่อยู่ในสังกัดเทศบาลขอนแก่นมีทั้งหมด 11 โรงเรียนประกอบด้วย โรงเรียนสวนสนุก โรงเรียนวัดกลาง โรงเรียนคุ้มหนองคู โรงเรียนบ้านโนนทัน โรงเรียนบ้านหนองใหญ่ โรงเรียนบ้านโนนหนองวัด โรงเรียนบ้านโนนชัย โรงเรียนบ้านสามเหลี่ยม โรงเรียนบ้านหนองแวง โรงเรียนบ้านดุม และโรงเรียนบ้านศรีฐาน (ภาพที่ 2)

ภาพที่ 2 โครงสร้างของสำนักการศึกษา

ที่มา: สำนักการศึกษา เทศบาลนครขอนแก่น (2551)

การกำหนดตำแหน่งบุคลากรทางการศึกษาของเทศบาลมีการกำหนดตำแหน่งบุคลากรทางการศึกษา จำแนกเป็น 2 ประเภท ใหญ่ ดังนี้

1. บุคลากรในสถานศึกษา

1.1 สายงานบริหารสถานศึกษา ได้แก่ ผู้อำนวยการสถานศึกษา และรองผู้อำนวยการสถานศึกษา

1.2 สายงานการสอน ได้แก่ ครูผู้ช่วย และครู

1.3 บุคลากรสนับสนุนการสอน พนักงานจ้างตามภารกิจ ได้แก่ กลุ่มตำแหน่งการเงิน บัญชี พัสดุ กลุ่มตำแหน่งธุรการ บันทึกข้อมูล

2. ข้าราชการและพนักงานครูไม่สังกัดสถานศึกษา

2.1 สายงานบริหารการศึกษา ได้แก่ ผู้อำนวยการสำนักงานการศึกษา รองผู้อำนวยการสำนักงานการศึกษา ผู้อำนวยการกองการศึกษา หัวหน้ากองการศึกษา หัวหน้าส่วนการศึกษา หัวหน้าฝ่ายการศึกษา

2.2 สายงานนิเทศการศึกษา ได้แก่ ศึกษาานิเทศก์

2.3 สายงานการศึกษานอกระบบและส่งเสริมการศึกษา ได้แก่ เจ้าหน้าที่สนับสนุนการ สारวตรนักเรียน นักวิชาการศึกษา นักวิชาการวัฒนธรรมและบรรณารักษ์

2.4 สายงานทั่วไป ได้แก่ เจ้าหน้าที่ห้องสมุด เจ้าพนักงานศูนย์เยาวชน

3. บุคลากร ครูและนักเรียนในโรงเรียนสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น

โรงเรียน	รายการ	ปี	ปี	ปี	ปี	ปี	ปี	ปี	ปี	ปี
		2543	2544	2545	2546	2547	2548	2549	2550	2551
1. โรงเรียนเทศบาลสวนสนุก	นักเรียน	2,638	2,582	2,437	2,589	2,559	2,614	2,418	2,561	2,643
	พนักงานครู	84	84	84	84	86	110	115	115	111
	ห้องเรียน	57	58	60	60	58	52	54	53	63
	นักเรียน/ ครู	31.40	30.74	29.01	30.82	29.76	23.77	21.02	22.27	
	นักเรียน / ห้องเรียน	46.28	44.52	40.62	43.15	44.12	50.27	44.77	48.32	
2. โรงเรียนเทศบาลวัดกลาง	นักเรียน	2,291	2,695	2,671	2,785	2,545	2,671	3,703	3,071	4,362
	พนักงานครู	90	90	90	90	90	111	115	114	118
	ห้องเรียน	49	57	60	60	60	56	86	76	73
	นักเรียน/ ครู	25.46	29.94	29.68	30.94	28.27	24.07	32.2	26.94	
	นักเรียน / ห้องเรียน	46.76	47.28	44.52	46.42	42.41	47.70	43.05	40.40	
3. โรงเรียนเทศบาลคุ้มหนองคู	นักเรียน	802	758	720	682	660	632	508	514	465
	พนักงานครู	28	28	28	28	28	29	28	28	25
	ห้องเรียน	19	19	18	18	17	18	16	15	15
	นักเรียน/ ครู	28.64	27.07	25.7	24.36	23.57	21.79	18.14	18.36	
	นักเรียน / ห้องเรียน	42.21	39.89	40.0	37.89	38.82	35.11	31.75	34.27	

4. โรงเรียนเทศบาลบ้านโนนทัน	นักเรียน	741	795	911	943	813	790	642	560	466
	พนักงานครู	36	36	36	36	36	39	38	38	37
	ห้องเรียน	24	23	23	23	23	23	22	20	20
	นักเรียน / ครู	20.5	22.08	25.31	26.19	22.58	20.26	16.89	14.74	
	นักเรียน / ห้องเรียน	30.88	34.57	39.61	41.00	35.34	34.35	29.18	28	
5. โรงเรียนเทศบาลบ้านหนองใหญ่	นักเรียน	1,273	1,161	1,258	1,252	1,209	1,219	1,076	1,008	1,036
	พนักงานครู	48	48	48	48	48	57	59	59	58
	ห้องเรียน	32	32	32	32	21	27	27	19	21
	นักเรียน/ครู	26.52	24.19	26.21	26.08	25.18	21.39	18.23	17.08	
	นักเรียน / ห้องเรียน	39.78	36.28	39.31	39.13	57.57	45.15	39.85	53.05	
6. โรงเรียนเทศบาลบ้านโนนหนองวัด	นักเรียน	342	345	425	404	395	347	261	350	275
	พนักงานครู	22	22	22	22	22	23	20	20	15
	ห้องเรียน	14	10	14	14	14	12	12	12	16
	นักเรียน/ครู	15.55	15.68	19.32	18.36	17.95	15.09	13.05	17.50	
	นักเรียน / ห้องเรียน	24.43	34.50	30.36	28.86	28.21	28.92	21.75	29.17	
7. โรงเรียนเทศบาลบ้านโนนชัย	นักเรียน	551	514	517	603	605	613	426	579	581
	พนักงานครู	23	23	23	23	23	23	29	29	28
	ห้องเรียน	16	15	16	17	17	17	16	15	21
	นักเรียน/ครู	23.96	22.35	22.48	26.22	26.30	26.65	14.68	19.97	
	นักเรียน / ห้องเรียน	34.44	34.27	32.31	35.47	35.59	36.05	26.62	38.60	
8. โรงเรียนเทศบาลบ้านสามเหลี่ยม	นักเรียน	1,217	1,233	1,355	1,305	1,222	1,294	1,032	1,070	1086
	พนักงานครู	56	56	56	56	56	56	62	62	61
	ห้องเรียน	34	36	30	29	29	29	28	19	33
	นักเรียน/ครู	21.73	22.02	24.20	23.30	21.82	23.10	16.64	17.26	
	นักเรียน / ห้องเรียน	35.79	34.25	45.17	45.00	42.14	44.62	36.85	56.32	

โรงเรียน	รายการ	ปี 2543	ปี 2544	ปี 2545	ปี 2546	ปี 2547	ปี 2548	ปี 2549	ปี 2550	ปี 2551
9. โรงเรียน เทศบาลบ้าน หนองแขง	นักเรียน	476	350	368	402	412	405	257	272	279
	พนักงานครู	24	24	24	24	24	24	21	21	21
	ห้องเรียน	17	14	13	13	13	12	10	9	13
	นักเรียน/ครู	19.83	14.58	15.33	16.75	17.17	16.87	12.23	12.95	
	นักเรียน / ห้องเรียน	28.00	25.00	28.31	30.92	31.69	33.75	25.7	30.22	
10. โรงเรียน เทศบาล บ้านตูม	นักเรียน	354	397	420	432	459	372	330	326	353
	พนักงานครู	12	12	12	12	12	19	23	23	22
	ห้องเรียน	15	12	15	15	16	11	12	11	13
	นักเรียน / ครู	29.50	33.08	35.00	36.00	38.25	19.58	14.34	14.17	
	นักเรียน / ห้องเรียน	23.60	33.08	28.00	28.8	28.69	33.82	27.5	29.64	
11. โรงเรียน เทศบาล บ้านศรีฐาน	นักเรียน	462	494	515	518	532	500	380	457	424
	พนักงานครู	24	24	24	24	24	29	26	26	26
	ห้องเรียน	18	15	15	15	16	12	12	12	13
	นักเรียน / ครู	19.25	20.58	21.46	21.58	22.16	17.24	14.61	17.58	
	นักเรียน / ห้องเรียน	25.67	32.93	34.33	34.53	33.25	41.67	31.66	38.08	

ที่มา: สำนักการศึกษา เทศบาลนครขอนแก่น (2552)

5. ความหมายและบทบาทของครู

5.1 ความหมายของ ครู

มีผู้ให้ความหมายของครูไว้มากในหลายแง่มุม ในที่นี้เน้นความหมายของครูที่เกี่ยวข้องกับการปลูกฝังจริยธรรม ดังนี้

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 (2546) ได้ให้ความหมายของครูไว้ว่า ผู้สั่งสอนศิษย์ ผู้ถ่ายทอดความรู้ให้แก่ศิษย์

ระพี สาคริก (2541) ให้ความหมายว่า ครู คือคนที่ประกอบอาชีพชั้นสูง เพื่อทำหน้าที่พัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของสังคม โดยใช้กระบวนการศึกษาอบรมในฐานะผู้ฝึก ผู้แนะ ผู้นำ ผู้ส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาแก่คน เพื่อเสริมให้เป็นคนดี พลเมืองดี ประพฤติในสิ่งที่ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ตนเองและผู้อื่น

พุทธทาสภิกขุ (2539) ได้สรุปความหมายของครูว่าคือนุคคลผู้นำสถานะทางจิต หรือทางวิญญาณของลูกศิษย์ให้สูงขึ้นอยู่เหนือการครอบงำของธรรมชาติฝ่ายต่ำหรือกิเลส

จากความหมายของครูกล่าวได้ว่า ครูคือผู้สั่งสอน ถ่ายทอดความรู้ให้แก่นักเรียน แต่ไม่ใช่จะสั่งสอนความรู้ทางด้านวิชาการเท่านั้น ครูคือผู้ถ่ายทอดและปลูกฝังด้านจริยธรรมให้แก่ นักเรียนด้วย เพื่อให้นักเรียนเป็นคนที่มึจิตใจสูง มีความเป็นมนุษย์ สามารถดำเนินชีวิตของตนเอง ให้อยู่รอด มีความสุขตามอัตภาพ และสร้างสรรค์ประโยชน์ต่อสังคม เป็นพลเมืองดีของสังคม และประเทศชาติ และบทบาทหน้าที่ของครูที่มีต่อนักเรียนมีดังนี้

ยุพินพรรณ ศิริวัธนกุล (2541) ได้กล่าวถึงการแสดงพฤติกรรมแล้วทำให้เกิด การเรียนรู้ คือ

1) แบบเชื่อมโยงความสัมพันธ์ คือ การเรียนรู้ที่จะแสดงพฤติกรรมเฉพาะอย่าง เมื่อมีสิ่งหนึ่งเป็นสัญญาณปรากฏขึ้นก่อนเสมอ เช่น ความรู้สึกทัศนคติและค่านิยมของคน

2) แบบการกระทำ คือ การเรียนรู้ที่ผู้เรียนต้องกระทำพฤติกรรมและผลของการกระทำนั้นจะสนองตอบแก่ผู้กระทำ ถ้าผลของการกระทำสนองกลับมาทำให้เกิดความพึงพอใจก็อยากทำอีก และในทางตรงกันข้าม ถ้าผลการกระทำทำให้เกิดความไม่พึงพอใจก็หยุดการกระทำ นั้นไปในที่สุด

3) แบบอย่างหรือตัวอย่าง คือ การเรียนรู้พฤติกรรมโดยการลอกเลียนมาจากผู้อื่นในชีวิตประจำวันของคนเรา พฤติกรรมการเรียนรู้แบบนี้เป็นส่วนใหญแบ่งออกเป็น 4 ขั้นตอน

ขั้นที่ 1 ขั้นใส่ใจพฤติกรรมต้นแบบ ขั้นนี้ผู้เรียนต้องสัมผัสและรับรู้สิ่งสำคัญของพฤติกรรมต้นแบบและอาจจะอาศัยสิ่งแวดล้อมช่วย ทำให้ผู้เรียนใส่ใจต่อพฤติกรรมที่ต้องการให้เขาเลียนแบบ โดยอาจจะดูจากลักษณะพิเศษของต้นแบบ หรือ อาจจะดูจากความสัมพันธ์ของผู้เรียนกับต้นแบบ ถ้าผู้เรียนไม่สนใจพฤติกรรมต้นแบบ เขาไม่สามารถเอาไปเป็นแบบอย่างการกระทำก็จะไม่เกิดการเรียนรู้

ขั้นที่ 2 ขั้นบันทึกพฤติกรรมต้นแบบไว้ในสมอง ในขั้นนี้ผู้เรียนควรใช้ภาษา หรือภาพที่จินตนาการขึ้นมานับที่การรับรู้พฤติกรรมต้นแบบไว้ การบันทึกต้นแบบอาจเป็นการพูดหรือการเขียน เพราะมีโอกาสได้พูดหรือเขียนจะสามารถจดจำพฤติกรรมต้นแบบได้ดีกว่าการที่

ไม่บันทึก ในทำนองเดียวกันเมื่อเปิดโอกาสให้ผู้เรียนใช้จินตนาการสร้างภาพของพฤติกรรมขึ้นมา ก็ทำให้ผู้เรียนจดจำได้ดีเช่นกัน

ขั้นที่ 3 ขั้นการนำพฤติกรรมต้นแบบมากระทำ ขั้นตอนนี้ผู้เรียนเริ่มเอา ภาพลักษณะต่างๆ ที่ได้จดจำเอาไว้จากการสังเกตตัวอย่างมาแล้วมาใช้และแปรออกมาเป็นการกระทำจริงๆ ความยากของการเรียนรู้ในตอนนี้คือ ตัวผู้เรียนอาจจะไม่มีความสามารถในการใช้อวัยวะต่างๆ แสดงพฤติกรรมได้ดีเท่ากับตัวแบบ ในขั้นนี้จึงต้องอาศัยข้อมูลด้านอื่นเข้ามาช่วยเพื่อปรับปรุงแก้ไขพฤติกรรมของผู้เรียน

ขั้นที่ 4 ขั้นจงใจให้กระทำพฤติกรรมที่เรียนมา ขั้นนี้เป็นเรื่องของการที่บุคคล จะกระทำหรือไม่กระทำสิ่งใดก็ตามเขาจะต้องคาดการณ์เอาไว้ล่วงหน้าว่าจะได้ผลลัพธ์อะไร ในขณะเดียวกันประสบการณ์ในอดีตก็ส่งผลต่อผลลัพธ์ที่เขาต้องการกระทำด้วยเช่นเดียวกัน

ฌรงค์ เสงี่ยมประชา (2544) กล่าวว่าไว้ว่า ค่านิยมเป็นความคิดหรือความเชื่อที่บุคคล พิจารณาแล้วว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้องและมีคุณค่า จึงนำมาใช้ในการประกอบการตัดสินใจที่จะแสดง พฤติกรรมออกมาในสถานการณ์ต่าง ๆ กันลักษณะของค่านิยมมีลักษณะดังต่อไปนี้

- 1) บุคคลเลือกหรือยอมรับ โดยไม่ได้ถูกบังคับ มีเสรีภาพในการตัดสินใจเลือก
- 2) บุคคลมีโอกาสเลือกจากตัวเลือกหลายๆ ตัว ไม่ใช่เป็นเพราะมีตัวเลือกจำกัด เพียงสิ่งเดียว จึงทำให้ต้องยอมรับโดยปริยาย

- 3) ได้รับการกลั่นกรองพิจารณาอย่างรอบคอบจากบุคคล
- 4) เป็นค่านิยมที่บุคคลยกย่อง เทิดทูนและภูมิใจ
- 5) บุคคลสามารถยอมรับอย่างเปิดเผยและพร้อมที่จะสนับสนุนค่านิยมที่ตน

ยอมรับ

- 6) เป็นค่านิยมที่บุคคลยึดถือปฏิบัติจริง ไม่ใช่เพียงคำพูดเท่านั้น
- 7) เป็นค่านิยมที่บุคคลปฏิบัติอยู่เสมอๆ บ่อยๆ ไม่ใช่ปฏิบัติเป็นครั้งคราว

จากลักษณะข้างต้นอาจกล่าวได้ว่าค่านิยมที่แท้นั้นเป็นค่านิยมที่ผ่านการเลือกมา อย่างดีและเมื่อเลือกแล้วก็ถือปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอด้วยความมั่นใจความภูมิใจ

ปรีชาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2543) ได้กล่าวถึงสิ่งที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของ บุคคลว่า พฤติกรรมเป็นสิ่งที่เกิดจากการเรียนรู้ การเรียนรู้เริ่มจากครอบครัวสู่โรงเรียนและสังคม สถาบันเหล่านี้มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของบุคคล ดังนี้

1) อิทธิพลของครอบครัว ค่านิยมของลูกและพ่อแม่มีความสัมพันธ์กันสูง เพราะพ่อแม่ใกล้ชิดกับลูกและเด็กก็จะคล้อยตามค่านิยมของพ่อแม่ อย่างไรก็ตามก็อาจมีที่แตกต่างกันออกไป ที่เป็นเช่นนี้เพราะอิทธิพลจากด้านอื่นๆ มาทำให้คล้อยตาม

2) อิทธิพลของโรงเรียน ครูเป็นบุคคลสำคัญที่จะปลูกฝังและสนับสนุนให้นักเรียนยึดค่านิยมอันเป็นที่ยอมรับของสังคม โดยปกตินักเรียนมีแนวโน้มที่จะเลียนแบบครูอยู่แล้ว ครูที่มีความสัมพันธ์อันดีกับนักเรียนและให้ความอบอุ่นใจแก่เด็กนักเรียน นักเรียนก็ยอมรับ ครูนั่นก็จะปลูกฝังค่านิยมแก่เด็กง่ายขึ้น ยิ่งค่านิยมที่ครูถ่ายทอดให้นั้นไม่ขัดขวางกับค่านิยมกับผู้ปกครอง การปลูกฝังค่านิยมก็จะง่ายขึ้น

3) อิทธิพลของสังคม ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมของสังคมย่อมมีอิทธิพลต่อค่านิยมของเด็ก เช่น สังคมไทยมีค่านิยมเกี่ยวกับการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เด็กก็มักจะได้รับการปลูกฝังจากครอบครัว โรงเรียน และสังคมให้มีค่านิยมดังกล่าว

สรุปได้ว่า พฤติกรรมของมนุษย์เกี่ยวข้องกับการกระตุ้นเร้าจากสิ่งแวดล้อมที่มีชีวิตและสิ่งแวดล้อมที่ไม่มีชีวิต สิ่งแวดล้อมที่เป็นรูปธรรมและสิ่งแวดล้อมที่เป็นนามธรรม การทำความเข้าใจพฤติกรรมมนุษย์ในสังคม จะทำให้สามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของมนุษย์ให้เป็นไปในแนวทางที่เหมาะสมและเอื้อต่อการพัฒนาสังคมต่อไป

5.2 บทบาทของครู

สุขมาล เกษมสุข (2548) ได้กล่าวไว้ถึงบทบาทของครูที่มีต่อนักเรียนไว้ว่า

1. ให้ความรู้ คือการถ่ายทอดความรู้ ศิลปวิทยาแขนงต่างๆ ให้เป็นผู้มีความรู้ความสามารถทางด้านวิชาการ อ่านออก เขียนได้ คิดคำนวณได้ สามารถใช้ความรู้เป็นเครื่องมือในการดำเนินชีวิตประจำวัน ด้านวิชาชีพ รู้จักคิด วิเคราะห์ รู้จักแก้ปัญหา รู้จักคิดสร้างสรรค์ การเรียนรู้และมีวิธีการแสวงหาความรู้ตลอดชีวิต สามารถดำรงชีวิตอยู่อย่างมีคุณภาพและมีความสุข

2. ให้อุดมธรรม คือการถ่ายทอดความรู้ทางด้านศีลธรรม คุณธรรม การอบรม บ่มนิสัยฝึกฝนกล่อมเกล่าให้เป็นคนดี เป็นมนุษย์ที่มีจิตใจสูง ไม่เบียดเบียน หรือสร้างความเดือดร้อนแก่ผู้อื่น การให้อุดมธรรมแก่ศิษย์ได้แก่การให้สิ่งต่อไปนี้

2.1 ให้ความรู้ทางจริยธรรม คือ สอนเรื่องคุณธรรม ศีลธรรม คำสั่งสอนทางศาสนาอาจจะเป็นการสอนวิชาจริยศึกษาโดยตรงหรือแทรกในการเรียนวิชาอื่นๆ ตลอดจนแทรกในการทำกิจกรรมต่างๆ ทั้งกิจกรรมการเรียนการสอนและกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

2.2 ให้แนวคิดทางจริยธรรม คือเป็นผู้ชี้นำทางความคิดให้รู้ถูกรู้ผิด คือรู้จักผิดชอบชั่วดี รู้จักละอาย และกลัวบาป ให้ศิษย์เป็นผู้มีจิตใจสูง

2.3 ให้ตัวอย่างทางจริยธรรม คือครูปฏิบัติให้ดูเป็นตัวอย่างถึงความเป็นคนมีจริยธรรม ท่านพุทธทาสภิกขุได้แยกการให้ตัวอย่างเป็น 2 ระดับ คือ ระดับแรก การทำเป็นตัวอย่างให้ดู ปฏิบัติให้ดู เพื่อให้ศิษย์เกิดความเชื่อ ความเลื่อมใส ความสนใจอย่างยิ่ง ระดับที่สอง คือมีความสุขให้ดู หมายถึง แสดงผลที่ได้ให้ศิษย์เห็น จนอยากทำตามครู

ธีรศักดิ์ อัครบวร (2542) ได้กล่าวถึงบทบาทและความสำคัญของครูที่มีต่อเยาวชนไว้ดังนี้

- 1) ครูจะต้องประพฤติตนให้เป็นแบบอย่างที่ดีและเป็นที่พึ่งของเด็ก
- 2) ครูจะต้องสามารถช่วยเหลือเด็กเมื่อเกิดปัญหาได้
- 3) ครูจะต้องมีความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครอบครัวและชุมชนของเด็ก
- 4) ครูต้องเป็นผู้เสียสละทั้งแรงกาย แรงใจและสติปัญญาเพื่อช่วยเหลือเด็ก

ธนู แสงศักดิ์ (2542, อ้างถึงใน ดำรง ประเสริฐกุล) มีความเห็นว่าลักษณะของครูที่ดีนั้นควรมีลักษณะ ดังนี้

1. ตั้งใจถ่ายทอดวิชาการ ตั้งใจอย่างเต็มที่ที่จะศึกษาวิชาการทั้งทางศาสตร์ที่จะสอน ศาสตร์ที่จะถ่ายทอดหรือวิธีการสอน ครูต้องพยายามที่จะหาวิธีการใหม่ ๆ มาลองทดลองสอน

2. รักและเข้าใจศิษย์ ครูต้องพยายามศึกษาธรรมชาติของวัยรุ่น ว่ามีปัญหาที่มีความไวต่อความรู้สึก (sensitive) และอารมณ์ไม่มั่นคง ครูจึงควรให้อภัย เข้าใจ และหาวิธีการให้ศิษย์ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมอันไม่พึงประสงค์ ครูต้องพยายามทำให้ลูกศิษย์รักและไวใจเพื่อที่จะได้กล้าปรึกษาในสิ่งต่างๆแล้วครูก็จะสามารถช่วยให้ศิษย์ประสบความสำเร็จในการเรียน และการดำรงชีวิตได้อย่างถูกต้อง

3. ส่งเสริมการเรียนรู้ ปัจจุบันการส่งเสริมให้ผู้เรียนค้นคว้าหาคำตอบด้วยตนเอง หรือการเรียนรู้จากการช่วยเหลือกันในกลุ่มอาจจะทำให้ผู้เรียนมีวิธีการหาความรู้จากแหล่งต่าง ๆ ด้วยตนเองมากขึ้นมากกว่าจะคอยให้ครูบอกให้แต่ฝ่ายเดียว ครูจึงจำเป็นต้องชี้ช่องทางให้ผู้เรียนหาวิธีการศึกษาหาความรู้ด้วยตนเองมากขึ้น

4. บุคลิกธรรม อาชีพครูเป็นอาชีพที่จะต้องฝึกฝนตนเองให้เป็นคนซื่อสัตย์ บุคลิกธรรม ไม่มีอคติลำเอียงต่อลูกศิษย์ ไม่เห็นว่าคนที่มีปัญหาเป็นคนน่ารังเกียจ หรือพอใจแค่เฉพาะศิษย์ที่

เรียนเก่ง ไม่สร้างปัญหาเท่านั้น ครูต้องมีความเป็นธรรมในการให้คะแนน และพร้อมที่จะอธิบายวิธีการให้คะแนน และการตัดเกรดได้ ครูต้องรอบคอบในการรอกคะแนน เพราะถ้าผิดพลาดแล้ว บางครั้งก็จะทำให้ผู้เรียนที่ควรได้คะแนนดี ๆ กลับได้คะแนนเกือบจะสอบตกไป

5. ไม่แสวงหาประโยชน์จากผู้เรียน ลักษณะของครูจะต้องเป็นผู้ไม่แสวงหาอามิสสินจ้าง เงินไม่ใช่สิ่งที่สร้างความสุขเสมอไป ครูจึงจะต้องมีความระมัดระวังเป็นพิเศษในการทำใด ๆ อันจะก่อให้เกิดความเข้าใจได้ว่า ครูกำลังหาประโยชน์จากศิษย์อย่างไม่เป็นธรรม

6. ทำตนเป็นแบบอย่างที่ดี ครูมีอิทธิพลต่อศิษย์ทั้งด้านวาจา ความคิด บุคลิกภาพ และความประพฤติ ครูจึงจะต้องพัฒนาตนเองอยู่เสมอ เพื่อให้ลูกศิษย์ได้ซึมซับสิ่งที่ทำจากตัวครูไป เมื่อศิษย์เกิดศรัทธาในความสามารถของครู ศิษย์อาจจะเลียนแบบความประพฤติของครูไปอย่างไม่ได้เจตนา เช่น การตรงต่อเวลา การพูดจาชัดเจน การแสดงความคิดเห็นที่ตรงไปตรงมา สุภาพเรียบร้อย เป็นต้น

7. ให้เกียรติผู้เรียน ทำให้ผู้เรียนเกิดความพึงพอใจ และเกรงใจผู้สอน ครูไม่ควรใช้อำนาจในทางที่ผิด เช่น พุดจาข่มขู่ ใช้คำพูดไม่สุภาพ เข้ายันหรือดูถูกผู้เรียน

8. อบรมบ่มนิสัย เช่น ก่อนการสอนแต่ละชั่วโมงอาจชี้แนะหรือให้ความคิดที่ดีแก่ผู้เรียนได้ ครูควรถือเป็นหน้าที่ที่จะต้องสอนคนให้เป็นคนดี

9. ช่วยเหลือศิษย์ผู้เรียนมาอยู่ในสถานศึกษาพร้อมด้วยประสบการณ์และปัญหาที่แตกต่างกันออกไป ดังนั้นครูจึงมีหน้าที่ที่จะต้องสังเกตความผิดปกติหรือข้อบกพร่องของศิษย์ และพร้อมที่จะให้การช่วยเหลือได้อย่างทันท่วงที

คุณลักษณะที่กล่าวมาข้างต้นนี้ เป็นทั้งแนวทางและเป้าหมายในการจัดการศึกษา และอบรมสั่งสอนนักเรียน ของสถานศึกษาทุกระดับและเจ้าหน้าที่ในสถานศึกษาต้องถือปฏิบัติด้วยเช่นกันตั้งแต่ระดับผู้บริหารการศึกษา ครู อาจารย์ เพราะเป็นผู้มีความสำคัญต่อการจัดการและพัฒนาจริยศึกษาในสถานศึกษาเป็นอย่างยิ่ง ในการจัดการเรียนการสอนให้นักเรียนได้รู้จักและเข้าใจในหลักคุณธรรมและจริยธรรม

6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

วรรัตน์ เกตุเพชร (2550) ได้ศึกษาการเรียนรู้การใช้ชีวิตตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง กรณีศึกษาประชาชนในเขตตำบลแวซอร์ อำเภอวัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการรับรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ความเข้าใจปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง การประยุกต์ใช้ประโยชน์ต่อตนเองและครอบครัว และการประยุกต์ใช้ต่อชุมชน ผลการศึกษาพบว่า ส่วนมากได้รับข้อมูลข่าวสารและเข้าใจเรื่องปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจากสื่อโทรทัศน์มี

ความเข้าใจว่า เศรษฐกิจพอเพียงเกิดจากพระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ด้านการประยุกต์ใช้ประโยชน์ต่อตนเองและครอบครัวเรื่องที่น้อยที่สุดคือเรื่องการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายในครอบครัว และด้านการประยุกต์ใช้ประโยชน์ต่อชุมชนคือเรื่องมีกิจกรรมเพื่อลดต้นทุนการผลิตในการประกอบอาชีพในชุมชน และปัจจัยที่มีผลต่อการเรียนรู้การใช้ชีวิตตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คือ อายุ สถานภาพสมรส การศึกษา อาชีพหลัก อาชีพเสริม และรายได้ต่อปี มีผลต่อการเรียนรู้การใช้ชีวิตตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

กุลวลีล้อมทอง วีระภัทรานนท์ (2550) ได้ศึกษาการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต ศึกษากรณี บุคลากรสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์มีวัตถุประสงค์ 2 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาการรับรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับองค์ประกอบของหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 2) เพื่อศึกษาการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตของตนเอง ครอบครัว และการทำงาน โดยรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เจาะลึกผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ จำนวน 15 คน ซึ่งข้อมูลที่ได้จะนำมาวิเคราะห์จัดหมวดหมู่ตามหลักตรรกะควบคู่กับบริบทและใช้ค่าสถิติร้อยละประกอบ ผลการศึกษาพอสรุปได้ดังนี้

1) การรับรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับองค์ประกอบหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง พบว่า

1.1) ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญมีการรับรู้เกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงด้วยวิธีการได้ยิน ได้เห็นและได้อ่าน ผ่านการรับรู้จากสื่อที่เป็นบุคคลและสื่อมวลชน โดยเฉพาะการรับรู้จากผู้บริหารระดับสูงและจากวารสารของสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์

1.2) ผู้ข้อมูลที่สำคัญ มีความเข้าใจในองค์ประกอบหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นอย่างดี สามารถแยกความแตกต่างขององค์ประกอบหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงโดยสามารถอธิบายพร้อมยกตัวอย่างประกอบได้อย่างชัดเจน

2) การนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตของตนเอง ครอบครัว และการทำงาน พบว่า

2.1) การประยุกต์ใช้กับตนเองและการประยุกต์ใช้กับครอบครัว คือสามารถจัดสรรรายได้ให้เพียงพอกับค่าใช้จ่ายและยังมีเหลือเก็บออม มีการใช้เหตุผลเพื่อแก้ไขสถานการณ์ต่างๆ เน้นเรื่องความประหยัดและความคุ้มค่า มีการเตรียมพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงเสริมสร้างความรู้ควบคู่เทคโนโลยีทันสมัยและเน้นเรื่องความซื่อสัตย์

2.2) การประยุกต์ใช้กับการทำงาน คือ สามารถทำงานได้ทันต่อเวลา มีการใช้เหตุผลเพื่อแก้ไขสถานการณ์ต่างๆ เน้นเรื่องความประหยัดและความคุ้มค่า มีการเตรียมพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงเสริมสร้างความรู้ควบคู่เทคโนโลยีทันสมัยและเน้นเรื่องความโปร่งใสตรวจสอบได้

ข้อเสนอแนะที่สำคัญเพื่อส่งเสริมให้นุคลากรดำเนินชีวิต คือ 1) ผู้บริหารควรเป็นแบบอย่างที่ดีในการปฏิบัติ 2) หน่วยงานที่รับผิดชอบด้านบุคลากรและกาประชาสัมพันธ์ของสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ควรมีการรณรงค์ให้มีการปฏิบัติอย่างต่อเนื่องและส่งเสริมให้ปฏิบัติอย่างเคร่งครัด

สิทธิเดช นิลสัมฤทธิ์และมนตรี เกิดมีมูล (2548) ได้ศึกษาการดำเนินชีวิตในระบบเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนในเขตพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบล ในเรื่องของความสามารถในการพึ่งตนเองใน 5 ด้าน ได้แก่ ด้านจิตใจ ด้านสังคม ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านเทคโนโลยี และด้านเศรษฐกิจ พบว่า มีความสามารถพอเพียงครบทุกด้านแม้ว่าจะอยู่ระดับที่ไม่สูงนัก ถือได้ว่ามีจิตสำนึกในเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงมากพอสมควร และมีการดำเนินชีวิตสอดคล้องกับแนวทางปรัชญาของระบบเศรษฐกิจพอเพียงค่อนข้างมากถึงมากกับแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยส่วนใหญ่รับรู้ รับทราบจากสื่อโทรทัศน์และวิทยุมากที่สุด

สายน้ำผึ้ง รัตนงาม (2547) ศึกษาเรื่อง ความคิดเห็นในการดำเนินชีวิตตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง กรณีศึกษา สมาชิกเสถียรธรรมสถาน ผลการศึกษาพบว่า จากกลุ่มตัวอย่างสมาชิกสมาชิกเสถียรธรรมสถาน จำนวน 143 คน ได้รับข้อมูลเศรษฐกิจพอเพียงจากโทรทัศน์เป็นส่วนใหญ่ และเห็นด้วยในการดำเนินชีวิตตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงอยู่ในระดับค่อนข้างมาก ทั้งทั้งด้านการรับรู้ ด้านการนำไปใช้ประโยชน์ และด้านการนำไปประยุกต์ใช้ โดยสมาชิกทั่วไปไม่มีความคิดเห็นว่า รัฐบาลควรให้การส่งเสริมสนับสนุนในด้านงบประมาณ และบุคลากร ในการจัดทำโครงการและการฝึกอบรมต่างๆ ที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อให้ประชาชนทั่วไปเกิดความรู้ความเข้าใจที่ลึกซึ้งและต่อเนื่อง

ทศมนพร พุทธจันทร์ (2547) ได้ศึกษาเรื่องความคิดเห็นในการดำเนินชีวิตตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง กรณีศึกษา : จังหวัดราชบุรี พบว่า ข้าราชการจังหวัดราชบุรีมีความคิดเห็นในการดำเนินชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง ด้านการรับรู้เนื้อหาสาระ โดยภาพรวมของการรับรู้ในระดับค่อนข้างมาก คือ ทราบเนื้อหาสาระของเศรษฐกิจพอเพียง รู้ถึงความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง และด้านการนำมาใช้ประโยชน์ โดยภาพรวมอยู่ระดับค่อนข้างมาก และด้านการนำไปประยุกต์ใช้ โดยภาพรวมอยู่ระดับค่อนข้างมาก นอกจากนี้ พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อความคิดเห็นของข้าราชการจังหวัดราชบุรีในการดำเนินชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง คือ ปัจจัยด้านอายุ สถานภาพ ระดับการศึกษา รายได้ ส่วนปัจจัยที่ไม่มีผลต่อความคิดเห็นของข้าราชการในการดำเนินชีวิตตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง คือ ปัจจัยด้านเพศ การดำรงตำแหน่ง อายุรับราชการ และการได้รับรู้ข้อมูลข่าวสาร

พัฒนาภรณ์ ฉัตรวิโรจน์ (2545) ได้ศึกษาบทบาทของครูในการส่งเสริมความรู้เศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดขอนแก่น ผลการวิจัยพบว่า ครูมีบทบาทครูในการส่งเสริมความรู้เศรษฐกิจพอเพียง อยู่ในระดับต่ำและปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการปฏิบัติบทบาทของครู ได้แก่ เจตคติที่ดีต่อการจัดการเรียนการสอนเศรษฐกิจพอเพียง การสนับสนุนจากหน่วยงานเอกชน การสนับสนุนจากโรงเรียน และรายวิชาที่สอน เมื่อวิเคราะห์ด้วยสถิติถดถอยพหุคูณ พบว่าในการปฏิบัติหน้าที่ของครูในการส่งเสริมความรู้เศรษฐกิจพอเพียง มีปัญหาในด้านผู้เรียนมากที่สุด รองลงมาคือ ด้านผู้บริหารและด้านเพื่อนร่วมงาน

กิริติวัฒน์ อักเส (2545) ได้ศึกษาเรื่อง การดำเนินงานตามโครงการเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น : กรณีศึกษาโรงเรียนบ้านห้วยชัน ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่เอื้อต่อความสำเร็จของโครงการเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนบ้านห้วยชัน ประกอบด้วย ปัจจัยต่างๆ คือ สภาพทางภูมิศาสตร์ของโรงเรียนอยู่ในสภาพที่เหมาะสมกับการทำการเกษตรและมีน้ำใช้เพื่อการเกษตรได้ตลอดทั้งปี ผู้บริหารเป็นผู้ที่มุ่งมั่นในการทำงาน ขยันขันแข็งเอาใจใส่งานในหน้าที่ และเป็นผู้ที่มีมนุษยสัมพันธ์ดี ครูทุกคนในโรงเรียนเอาใจใส่งานในหน้าที่และงานที่ได้รับมอบหมาย และสำเร็จตามวัตถุประสงค์ทุกประการ นักเรียนมีความรับผิดชอบงานในหน้าที่ของตนเอง กรรมการโรงเรียนให้ความร่วมมือกับทางโรงเรียนในการพัฒนาโรงเรียน และในการจัดกิจกรรมต่างๆ ในโรงเรียน และประการสำคัญโรงเรียนบ้านห้วยชันได้รับความร่วมมือและช่วยเหลือจากหน่วยงานต่างๆ ทั้งหน่วยงานทางราชการและหน่วยงานภาคเอกชน ทั้งทางด้านวิชาการและเงินทุน

พระมหาประทีป พรหมสิทธิ์ (2545) ได้ศึกษาวิเคราะห์เชิงปรัชญาเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง ผลการวิจัยพบว่า การดำเนินชีวิตในสังคมมี 2 ระดับ คือระดับสามัญทั่วไป เป็นชีวิตของผู้ครองเรือนต้องอยู่ในระเบียบของสังคม ยอมรับระบบเศรษฐกิจที่สังคมสร้างขึ้นด้วยความเข้าใจ ส่วนอีกระดับหนึ่งคือบรรพชิตที่ไม่ดำเนินชีวิตไปตามระบบแบบแผนเศรษฐกิจ เพราะไม่มีกิจกรรมทางวัตถุ หากว่าจำเป็นไม่พึงคิดเป็นกำไรหรือขาดทุน มุ่งให้เป็นอยู่อย่างบริสุทธิ์ทางจิตวิญญาณ และช่วยชี้นำให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตโดยคุณธรรม จากการศึกษาแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ทราบว่าเป็นหลักจริยศาสตร์ในพุทธศาสนาคือ หลักสันโดษ ซึ่งหมายความว่า ความพอดีพอเพียงพอประมาณ ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น โดยพระพุทธศาสนายอมรับความสามารถของมนุษย์ซึ่งพัฒนาไปสู่เป้าหมายในการแก้ปัญหาของมนุษย์และสังคมที่มีอยู่ได้ด้วยการศึกษาให้เข้าใจในชีวิตจิตใจของตนเองและธรรมชาติสิ่งแวดล้อมอย่างเข้าใจ และเป็นขั้นตอนซึ่งจะทำให้การจัดการเศรษฐกิจ สังคมสิ่งแวดล้อมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ณรงค์ฤทธิ์ คอนศรี (2543) ได้ศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการในการบริหารจัดการกิจกรรมการเรียนรู้ตามโครงการเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดชัยภูมิ ผลการวิจัยพบว่า การจัดการกิจกรรมการเรียนรู้ตามโครงการเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนประถมศึกษา มีการปฏิบัติและปัญหาในการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง ทั้งด้านเตรียมการ การจัดการกิจกรรมการเรียนรู้และการกำกับ ติดตาม และประเมินผล ความต้องการที่สำคัญในการบริหารกิจกรรมการเรียนรู้ตามโครงการนี้ได้แก่ การเตรียมความพร้อมด้านบุคลากร สถานที่และงบประมาณการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น การบูรณาการโครงการเศรษฐกิจพอเพียงกับรายวิชาต่างๆ และการกำกับติดตาม ประเมินผลอย่างใกล้ชิดและสม่ำเสมอ

ประจักษ์ นาหนองตูม (2543) ได้ศึกษาการดำเนินงานโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริ ของโรงเรียนแกนนำโครงการเศรษฐกิจพอเพียง ในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น ผลการวิจัยพบว่า โรงเรียนมีความพร้อมด้านบุคลากร แต่มีปัญหาด้านชุมชน ผู้ปกครองนักเรียนยังไม่ยอมรับและไม่สนับสนุน ด้านงบประมาณได้รับการจัดสรรจากราชการน้อย ลำช้า มีปัญหาด้านการปฏิบัติ ภาคเอกชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้การสนับสนุนน้อย ด้านการบริหาร มีความพร้อมน้อยและปัญหามาจากการตลาด การประชาสัมพันธ์โครงการ นอกจากนี้ยังมีปัญหาด้านสถานที่ศึกษาดูงาน สถานที่เรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น และด้านกระบวนการเรียนรู้มีผลระดับมาก นักเรียนรู้จักพึ่งตนเอง ขยัน อดทน สามัคคี มีการทำงานเป็นหมู่คณะ และดำรงชีวิตอย่างมีความสุขได้

กองวิจัยทางการศึกษา กรมวิชาการ (2535) ได้ทำการวิจัยเรื่องการศึกษาพฤติกรรมของครู ในอุดมคติของนักเรียนระดับประถมศึกษา ผลการวิจัยพบว่า แนวคิดของนักเรียนที่มีผลต่อพฤติกรรมของครูในประเด็นหลัก ซึ่งได้แก่ครูที่นักเรียนมีความประทับใจ สิ่งที่นักเรียนต้องการให้ครูปฏิบัติและสิ่งที่นักเรียนไม่อยากให้ครูปฏิบัติ เมื่อวิเคราะห์ในภาพรวมตามความเห็นของนักเรียน ทั้งในกลุ่มโรงเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง และที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ พบว่ามีทั้งสิ้น 5 ด้าน คือ ด้านคุณลักษณะด้านการเรียนการสอน ด้านความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน ด้านแรงจูงใจและการเสริมแรงและด้านการสร้างบรรยากาศในชั้นเรียน/โรงเรียน สำหรับพฤติกรรมของครูที่มีจำนวนนักเรียนทั้ง 2 กลุ่ม ระบุสูงสุดคือ พฤติกรรมด้านคุณลักษณะ ซึ่งได้แก่ ไม่ต้องการให้ครูดูค่านักเรียนโดยไม่มีเหตุผล ซึ่งระบุโดยนักเรียนในกลุ่มที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง และประทับใจที่ครูอารมณ์ดี ร่าเริง ยิ้มแย้ม แจ่มใส พูดจาตลก ซึ่งระบุโดยนักเรียนในกลุ่มที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ ส่วนพฤติกรรมของครูที่มีจำนวนนักเรียนระบุในจำนวนที่สูงรองลงมายังคงเป็นพฤติกรรมด้านคุณลักษณะ คือประทับใจที่ครูใจดี สอนด้วยอารมณ์ยิ้มแย้มแจ่มใสซึ่งระบุโดยนักเรียนในกลุ่มที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง และพฤติกรรม

ด้านการเรียนการสอนคือ ประทับใจที่ครูสอนดี สอนเข้าใจ สอนเก่ง อธิบายชัดเจนเข้าใจง่ายซึ่ง
ระบุโดยนักเรียนในกลุ่มที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ

Arce Wongse-Araya (1988) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการดำเนินโครงการสุพรรณบุรีโปรเจกต์
ตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งมีวัตถุประสงค์ประการหนึ่งของการ
ดำเนินโครงการนี้ได้แก่ การมุ่งสนับสนุนให้ประชาชนในจังหวัดสุพรรณบุรี ดำรงชีวิตในรูปแบบ
ที่สามารถพึ่งพิงตนเองได้ มีความรัก สามัคคีต่อกันในชุมชน ผลการดำเนินงานของโครงการนี้ก็
บรรลุวัตถุประสงค์ที่ได้ตั้งไว้ ส่งผลให้ชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนในจังหวัดสุพรรณบุรี ที่เป็น
กลุ่มเป้าหมายดีขึ้นและมีคุณภาพชีวิตที่ดี ได้การพึ่งตนเองคือกระบวนการพลวัตที่มีการเคลื่อนไหว
อยู่ในระดับจากระดับปัจเจกชน ชุมชนท้องถิ่น ภูมิภาคและประเทศชาติ การพึ่งตนเอง
เปรียบเสมือนการที่ชุมชนมีความเป็นเอกภาพ มีอิสรภาพในการดำเนินชีวิต สามารถยืนหยัดได้
ด้วยพลังความสามารถของตน ซึ่งการพึ่งตนเองได้นั้นจะต้องเริ่มจากการพึ่งตัวของตัวเองก่อนเป็น
สำคัญ

Jutamas Thongchaoen (2007) ได้ศึกษาเรื่องบทเรียนจากการปฏิบัติตามหลักเศรษฐกิจ
พอเพียงของปราชญ์ชาวบ้าน กรณีศึกษาจังหวัดขอนแก่น พบว่า ปัจจัยภายนอกและภายในมี
ความสัมพันธ์ต่อการปฏิบัติตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงของปราชญ์ชาวบ้าน จุดเปลี่ยนของปราชญ์
ชาวบ้านเริ่มจากความล้มเหลวจากการทำพืชเชิงเดี่ยว ผู้นำการเปลี่ยนแปลงเป็นปัจจัยภายนอกที่
สำคัญต่อการเปลี่ยนวิธีการผลิตของปราชญ์สู่การเกษตรแบบผสมผสาน การมีเครือข่ายช่วยให้มี
การประสานงานร่วมกับภาครัฐบาลมากขึ้น และยังทำให้มีโอกาสรเรียนรู้จากกันและกันและจาก
ภายนอกหมู่บ้าน ส่วนปัจจัยภายนอกด้านทรัพยากรในฟาร์มเช่น ที่ดินทำกิน แรงงาน และน้ำเป็น
ปัจจัยหลักในขณะที่เงินไม่ได้เป็นส่วนสำคัญมากนัก ปราชญ์เหล่านี้มีปรัชญาการดำรงชีวิตที่
คล้ายกันคือ มีความพอเพียง มีเหตุผล ขยัน อดทน และประหยัด ในการทำการเกษตรของ
ปราชญ์มีการนำหลักทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียงสอดแทรกเข้าไปในทุกกระบวนการผลิต เช่น การ
รวมกลุ่ม การวิเคราะห์ปัญหา การวางแผน การลงมือปฏิบัติและประเมินผล โดยเฉพาะอย่าง
ยิ่งขั้นตอนการวางแผนและลงมือปฏิบัติได้ประยุกต์ใช้หลักการและเงื่อนไขของทฤษฎีเศรษฐกิจ
พอเพียงมาใช้ทั้งหมดตามหลัก

จากงานวิจัยที่ศึกษา และนำมาเป็นงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังกล่าวนี้ พบว่าได้มีผู้ทำวิจัย
เกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไว้มากพอสมควรทั้งการวิจัยในด้านความรู้ความเข้าใจการ
นำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ที่เป็นหน่วยงาน องค์กรต่างๆหรือสถานศึกษาในจังหวัด
ขอนแก่นและพื้นที่ดำเนินการอื่นๆ ในหลายจังหวัด แต่จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่
เกี่ยวข้องกับผู้วิจัยได้พบว่ายังไม่มีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตของครูในสังกัดโรงเรียน

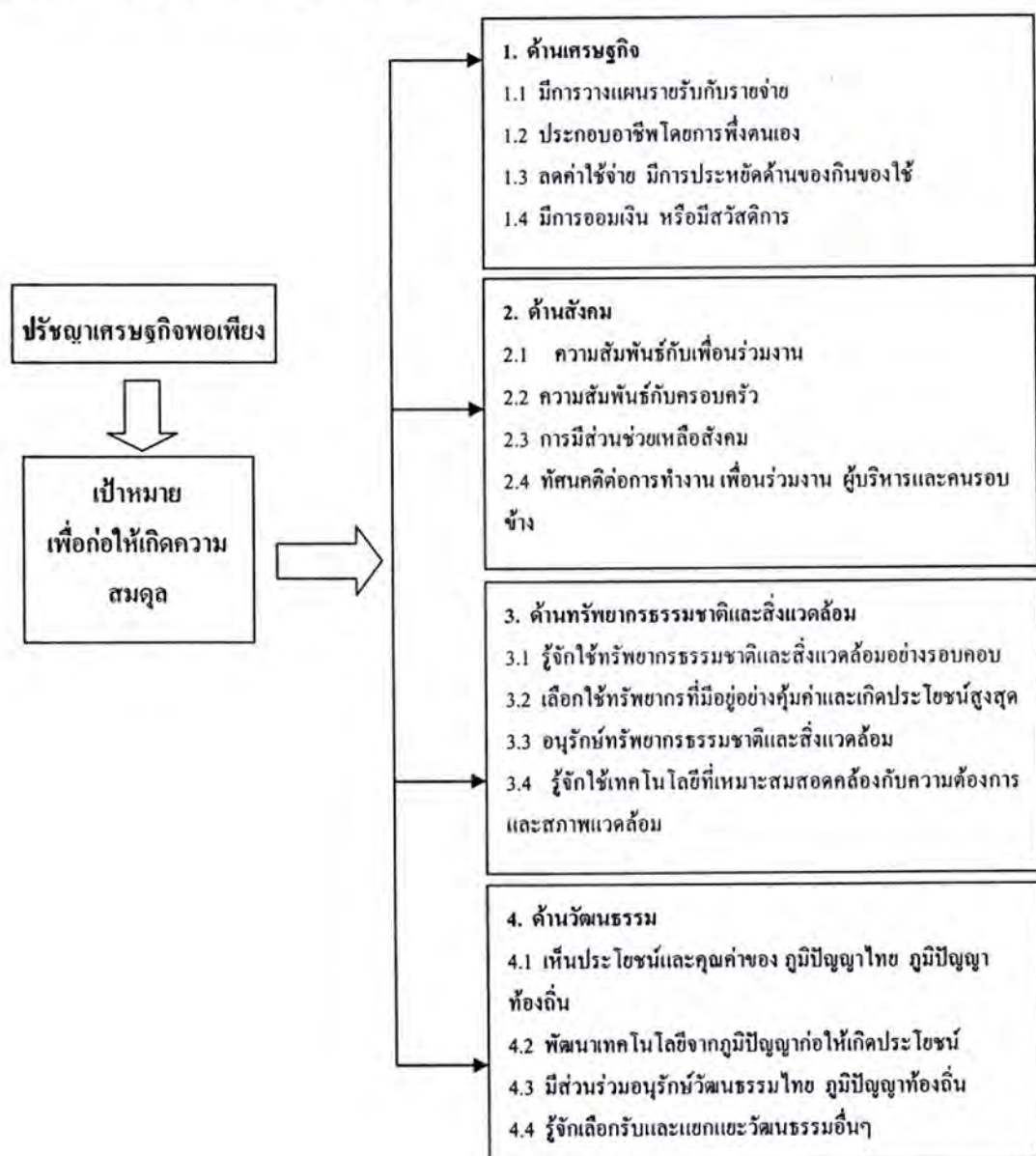
เทศบาลนครขอนแก่น ซึ่งโรงเรียนสังกัดเทศบาลนครขอนแก่นเป็นสถานศึกษาที่อยู่ภายในท้องถิ่น และมีความใกล้ชิดกับชุมชนและตัวครูเองก็เป็นบุคคลหนึ่งที่เป็นตัวขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้สามารถปฏิบัติได้จริง ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะทำการศึกษาในเรื่องดังกล่าวว่าครูสังกัดโรงเรียนเทศบาลนครขอนแก่นได้ดำเนินชีวิตที่สอดคล้องตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในระดับใดและจากงานวิจัยที่กล่าวมาแล้วข้างต้นกับงานวิจัยที่ผู้วิจัยต้องการจะศึกษาว่าจะเกิดการปฏิบัติจริงว่าเหมือนหรือแตกต่างจากหน่วยงานหรือองค์กรอื่นอย่างไร เพื่อจะได้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการทำวิจัยครั้งต่อไป

จากงานวิจัยที่ศึกษา และนำมาเป็นงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังกล่าวนี้ พบว่าได้มีผู้ทำวิจัยเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไว้มากพอสมควรทั้งการวิจัยในด้านความรู้ความเข้าใจการนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ที่เป็นหน่วยงาน องค์กรต่างๆหรือสถานศึกษาในจังหวัดขอนแก่นและพื้นที่ดำเนินการอื่นๆ ในหลายจังหวัด แต่จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องผู้วิจัยได้พบว่ายังไม่มีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตของครูในสังกัดโรงเรียนเทศบาลนครขอนแก่น ซึ่งโรงเรียนสังกัดเทศบาลนครขอนแก่นเป็นสถานศึกษาที่อยู่ภายในท้องถิ่น และมีความใกล้ชิดกับชุมชนและตัวครูเองก็เป็นบุคคลหนึ่งที่เป็นตัวขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้สามารถปฏิบัติได้จริง ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะทำการศึกษาในเรื่องดังกล่าวว่าครูสังกัดโรงเรียนเทศบาลนครขอนแก่นได้ดำเนินชีวิตที่สอดคล้องตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในระดับใดและจากงานวิจัยที่กล่าวมาแล้วข้างต้นกับงานวิจัยที่ผู้วิจัยต้องการจะศึกษาว่าจะเกิดการปฏิบัติจริงว่าเหมือนหรือแตกต่างจากหน่วยงานหรือองค์กรอื่นอย่างไร เพื่อจะได้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการทำวิจัยครั้งต่อไป

7. กรอบแนวคิดในการวิจัย

ในการศึกษาในครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบแนวการวิจัยจากการรวบรวมเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจากนักวิชาการและได้สรุปการประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงโดยได้การจัดออกเป็นด้านที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตในแต่ละด้านที่เป็นความจำเป็นเป็นหลัก ซึ่งผู้วิจัยได้สรุปออกมาเป็น 4 ด้าน ดังนี้ คือ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม และด้านวัฒนธรรม และจากการสรุปดังกล่าวผู้วิจัยได้นำมาเป็นกรอบแนวความคิดในการวิจัยเรื่องรูปแบบการดำเนินชีวิตที่สอดคล้องหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของครูเทศบาลนครขอนแก่น ดังนี้

ภาพที่ 3 กรอบแนวคิดในการวิจัย